

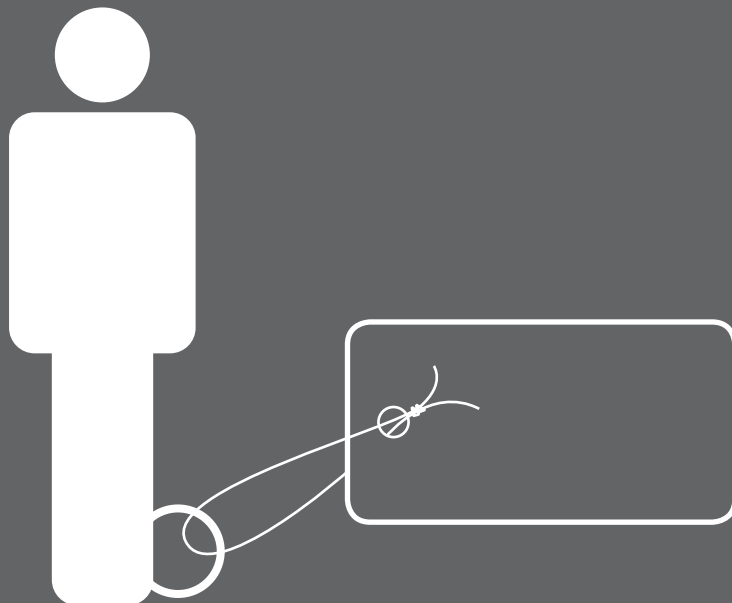
PREDGOVOR

Kao volonter Crvenog krsta, imao si priliku da budeš uključen u različite akcije i programske aktivnosti naše organizacije. Da bi bio uspešan u realizaciji tih aktivnosti, prošao si kroz mnoge edukacije, na lokalnom i višim nivoima organizovanja Crvenog krsta, pa ti zato nisu strana pravila radioničarskog rada, interaktivan rad u grupi i sa grupom i način pripreme, organizovanja i vođenja radionica. Crveni krst je volonterska organizacija, pa su edukovani mladi volonteri i nosioci mnogih programa koje realizuje Crveni krst na lokalnom nivou, u skladu sa potrebama stanovništva. Naša organizacija se prilagođava promenama društvene sredine i trudi se da odgovori adekvatno na potrebe naših korisnika, a iz iskustva znaš da su mladi ljudi mnogo uspešniji u prilagođavanju svim novinama i promenama koja se dešavaju u našoj zemlji i u našem okruženju. Zato ćeš ti sa svojim vršnjacima i biti angažovan na ovom programu Crvenog krsta, i svoja znanja dalje prenositi putem „vršnjačke edukacije“ učenicima osnovnih i srednjih škola i volonterima tvoje opštinske organizacije Crvenog krsta. Iako je trgovina ljudima nov program Društva Crvenog krsta Srbije i Crne Gore, treba da znaš, da se druga nacionalna društva Crvenog krsta, u okruženju (Hrvatski crveni krst, Bugarski crveni krst...) a i u svetu, uspešno bave žrtvama ove pojave, koja se može podvesti pod jedan od prioriteta u radu našeg nacionalnog društva, a koji se odnosi na zdravlje i brigu o ljudima, kroz prevenciju i edukaciju stanovništva.

Sve ovo ćeš biti u mogućnosti da ostvariš radeći, između ostalog, u svojoj opštinskoj ili drugoj organizaciji Crvenog krsta. Bićeš u prilici da u svom humanitarnom delovanju još jednom potvrdiš sedam osnovnih Principa Međunarodnog pokreta Crvenog krsta i Crvenog polumeseca, odnosno: humanost, nepristrasnost, neutralnost, nezavisnost, univerzalnost, dobrovoljnost i jedinstvo. S obzirom na to da nije dovoljno znati samo formulaciju Principa, koja je veoma sažeta, ovom prilikom ćemo te upoznati sa njihovim suštinskim značenjem. Ostali volonteri i članovi Društva Crvenog krsta naše zemlje će uvek biti spremni da ti pomognu u radu sa tvojim vršnjacima, koje ćeš upozoravati na opasnosti i pretnje trgovine ljudima.

Iskreno se nadamo i od tebe očekujemo da ćeš saznanja iz ovog Priručnika iskoristiti u upoznavanju svojih vršnjaka sa problemom trgovine ljudima, i ujedno ih upozoriti na opasnost od ovog fenomena. Radeći na tome, postaćeš deo velike međunarodne porodice koju čine članovi nacionalnih društava Crvenog krsta i Crvenog polumeseca, a koji se, pored ostalih aktivnosti, bave preventivnim delatnostima usmerenim ka sprečavanju pojave trgovine ljudima ili smanjenju porasta njenih žrtava.

Tvoj Crveni Krst

OSNOVNI PRINCIPI CRVENOG KRSTA I CRVENOG POLUMESECA

HUMANOST

Međunarodni pokret Crvenog krsta i Crvenog polumeseća, rođen u želji da bez diskriminacije ukaže pomoć ranjenicima na bojnopolju, u svom međunarodnom i nacionalnom vidu nastoji da spreči i ublaži ljudske patnje u svim prilikama. Njegov cilj je da štiti život i zdravlje i da obezbedi poštovanje ljudske ličnosti. On unapređuje uzajamno razumevanje, prijateljstvo i trajan mir među svim narodima.

NEPRISTRASNOST

On ne pravi nikakvu razliku prema narodnostima, rasi, verskim ubeđenjima, klasi ili političkom mišljenju. On nastoji da ublaži stradanje pojedinaca, rukovođen samo njihovim potrebama, dajući prvenstvo najhitnijim slučajevima nesreća.

NEUTRALNOST

Da bi očuvao poverenje svih, Pokret se ne opredeljuje u neprijateljstvima i ne angažuje se u bilo koje vreme u raspravama političke, rasne, verske ili ideološke prirode.

NEZAVISNOST

Pokret je nezavisan. Nacionalna društva, kao pomoćni organi humanitarnih službi svojih vlada i podvrgnuta zakonima u njihovim zemljama, moraju uvek da sačuvaju svoju autonomiju, koja će im omogućiti da u svako doba deluju u skladu sa principima Pokreta.

DOBROVOLJNOST

To je dobrovoljni pokret za pomoć, koji ne pokreće želju za sticanje koristi.

JEDINSTVO

U jednoj zemlji može postojati samo jedno društvo Crvenog krsta ili Crvenog polumeseća. Ono mora biti dostupno svima i sprovesti svoju humanitarnu delatnost na celoj teritoriji.

UNIVERZALNOST

Međunarodni pokret Crvenog krsta i Crvenog polumeseća, u kome sva društva imaju jednaki status i dele jednaka prava i dužnosti da se međusobno pomažu, je univerzalan.

UVOD

Nadamo se da ćeš u ovom priručniku naći korisne i upotrebljive podatke o međunarodnom fenomenu koji se u svetu označava kao „trafficking“, a kod nas još i kao trgovina ljudima. Kada budeš čitao/la priručnik, imaj na umu da, iako su imena osoba o kojima ćemo govoriti kao o žrtvama trgovine ljudima i podaci dati o njima izmenjeni, njihove sudbine, nažalost, nisu ni izmenjene ni izmišljene. Sve o čemu budemo govorili u ovom priručniku dešava se tu oko nas, deo je naše realnosti, koliko god ti povremeno delovalo preterano, neverovatno, kao nešto što se tebi ili mladim ljudima koje ti poznaješ nikada ne bi moglo dogoditi. Iako nećemo biti u mogućnosti da ti se obraćamo stalno u muškom ili ženskom rodu (znaš ono kada si pročitala/o, slušao/la i sl.), znaj da dok ovo pišemo, mislimo baš na tebe, devojku, odnosno baš na tebe, mladića.

Priručnik je zamišljen kao materijal koji će ti ponuditi osnovna saznanja u vezi sa trgovinom ljudima, ali i kao pomoć u predstojećem radu sa drugim mladim ljudima. Tu ćeš naći osnovne informacije o radioničarskom načinu rada (ako to znaš, onda *sorry*). U ovom delu se, takođe, nalaze i predlozi nekoliko radionica. Nakon ASTRINE edukacije, ove radionice ćeš moći da primenjuješ u radu sa svojim vršnjacima.

Tvoja **ASTRA** anti
trafficking
action

PA DA KRENEMO.....

Prvi deo

Šta je trgovina ljudima?

Trgovina ljudima je ozbiljan društveni problem, jer najdrastičnije ugrožava osnovna ljudska prava – pravo na život, na slobodu izbora, na slobodu kretanja... Trgovina ljudima, kao fenomen, stoji na suprotnoj strani u odnosu na poštovanje ljudskih prava. Zbog sve izraženije globalizacije¹ na različitim nivoima, i trgovina ljudima je postala svetski problem. Ovaj problem zajednički je:

- a) zemljama u političkoj i ekonomskoj tranziciji² i zemljama koje su imale iskustva sa ratovima (određujemo ih još i kao **zemlje porekla** kada je trgovina ljudima u pitanju), kao i
- b) ekonomski razvijenim zemljama (koje se istovremeno pojavljuju kao **tranzitne zemlje i zemlje destinacije**).

Iako danas većina zemalja tvrdi da se kod njih ljudska prava i slobode u potpunosti ostvaruju, fenomen ropstva se nije izgubio, imamo ga i u 21. veku. Milioni žena i dece, ali i muškaraca, su primorani na prostituciju, služenje u kućama, rad na plantažama, prosjačenje i na druge vidove prinude. Ljudima se trguje unutar granica jedne zemlje (interna trgovina ljudima), ali i interkontinentalno (**transnacionalna** trgovina ljudima), pa su sve države suočene sa ovim ozbiljnim problemom.

Međunarodne organizacije raspolažu različitim podacima o broju ljudi koji godišnje postanu žrtve trgovine ljudima i o profitu koji se ostvaruje od ove kriminalne aktivnosti:

- Prema Ujedinjenim nacijama, 700.000 žena, dece i muškaraca svake godine postanu žrtve trgovine ljudima.
- US State Department procenjuje da 900.000 žena, dece i muškaraca godišnje postanu žrtve trgovine ljudima (od tog broja 20.000 žrtava na teritoriji SAD).
- Prema procenama nekih drugih istraživanja, 27 miliona ljudi je danas u ropskom položaju, a od toga 8 miliona dece (čak 20.000 dece iz Obale Slonovače).
- Trgovina ljudima je jedna od tri najprofitabilnije kriminalne delatnosti (pored trgovine drogom i oružjem).
- Zarada ostvarena od trgovine ljudima procenjuje se na 7–60 milijardi dolara godišnje, a po nekim procenama i do 507 milijardi dolara godišnje.

Pored socijalno-ekonomskih faktora, ipak, najmračniji izvori ove patnje su organizovane kriminalne grupe koje se među sobom lako sporazumevaju „jezikom zarade“, a ljudska bića tretiraju kao i u davnoj istoriji: kao „oruđe koje govori“.

Milijarde dolara stečene trgovinom ljudima služe da se dalje finansira organizovani kriminal, terorizam, korupcija, da se produžava ljudska patnja i kršenje osnovnih ljudskih prava.

Trgovina ljudima je po mnoštvu izrabljivačkih ciljeva međunarodni, organizovani, kriminalni fenomen koji ima teške posledice po bezbednost, blagostanje i ljudska prava njegovih žrtava. Trgovina ljudima, naročito u cilju seksualne eksploatacije, je „visoko profitabilna-nisko rizična“ kriminalna aktivnost, koja uništava kvalitet života, a ponekad i sam život njenih žrtava. To je moderno ropstvo čije su žrtve najčešće žene i devojke. U mnogim slučajevima, nivo fizičkih i psihičkih povreda nanesenih žrtvama trgovine ljudima je tako ozbiljan i trajan, da ne postoji mogućnost da se njihovo fizičko i mentalno zdravlje medicinski kompletno sanira.

¹ Proces kojim iskustva svakodnevnog života, obeležena širenjem artikala i ideja, postaju standardizovana širom sveta. Faktori koji su doprineli globalizaciji, uključuju sve finije komunikacijske i saobraćajne tehnologije i usluge, masovne migracije i nivo ekonomske aktivnosti koji je prevazišao nacionalna tržišta.

² Tranzicija predstavlja proces izgradnje funkcionalnih demokratskih institucija i tržišno orijentisane privrede u jednom društvu.

Svi relevantni međunarodni pokazatelji takođe ukazuju da značajno raste broj dece – žrtava.

Trgovina ljudima je zločin protiv individue, jer nema pristanka tj. isključen je princip dobrovoljnosti.

Oblici trgovine ljudima su sledeći:

- seksualna eksploatacija
- radna eksploatacija
- dužničko ropstvo
- prinudni brak
- lažno usvajanje
- prinudno prosjačenje
- prinuda na vršenje krivičnih dela
- trgovina organima

Kada se govori o trgovini ljudima, često se izjednačavaju pojmovi trgovina ljudima i krijumčarenje ljudi. Važno je da razumeš razliku između ovih pojmova:

TRGOVINA LJUDIMA	KRIJUMČARENJE LJUDI
Može biti međunarodna i unutrašnja.	Uvek uključuje prelazak državne granice (uvek je međunarodnog karaktera).
Podrazumeva korišćenje sile, pretnje, prinude, dovođenje u zabludu...	Postoji pristanak, saglasnost lica koje se krijumčari.
Cilj: eksploatacija žrtve.	Cilj: materijalna korist, nema namere eksploatacije.

I između pojmova trgovina ljudima i prostitucija mnogi ljudi, greškom, stavljaju znak jednakosti. Opet, važno je da razumeš i razliku između pojmova.

TRGOVINA LJUDIMA	PROSTITUCIJA
Uvek je reč o ropskom odnosu - žrtva je vlasništvo osobe koja ju je kupila.	Osoba koja se bavi prostitucijom može da raspolaže svojim telom i svojom zaradom.
Žrtva nema slobodu kretanja.	Osoba koja se bavi prostitucijom ima slobodu kretanja.
Žrtva nema slobodu odlučivanja.	Osoba koja se bavi prostitucijom može slobodno da odluči o tome da li će se baviti prostitucijom ili ne.
Prostitucija je samo jedan vid eksploatacije žrtava trgovine.	Može, a ne mora da uključi i različite oblike prinude i eksploatacije.

Kutak za razmišljanje

1. Šta misliš zašto su baš zemlje u tranziciji, s jedne, i razvijene zemlje, sa druge strane, teritorije pogodne za trgovinu ljudima?
2. Kaže se da je trgovina ljudima „visoko profitabilna-nisko rizična“ kriminalna aktivnost“. Kako ti to razumeš?

A sada malo istorije

Trgovina ljudima je vrlo stara pojava. U Evropi, njeni počeci sežu još u antičko doba, u grčku i rimsku civilizaciju, a postojala je i u srednjem veku. Trgovina ljudima ima korene u kolonizaciji. Organizovane mreže trgovaca ljudima postojala je još u 19. veku, kada o ovoj pojavi počinje ozbiljnije da se govori, s tim što je termin koji se tada koristio bio trgovina „belim robljem“. U to vreme je u mnogim zemljama još uvek postojalo klasično robovlasništvo, a jedini oblik trgovine ljudima koji je nailazio na osudu i koji se smatrao za kriminalnu aktivnost je trgovina belim ljudima. Danas znamo da trgovina ljudima jednako pogađa sve ljude, bez obzira na pripadnost određenoj rasi, tako da se upotreba ovog starog termina ne smatra korektnom.

U 20. veku, usvojeno je više međunarodnih konvencija koje se odnose na trgovinu ljudima. Ipak, tek **Konvencija UN protiv transnacionalnog organizovanog kriminala, koja kao dodatak sadrži Protokol o prevenciji, suzbijanju i kažnjavanju trgovine ljudima, posebno ženama i decom i Protokol protiv krijumčarenja migranata (2000. godine)**, predstavlja stabilan temelj za borbu protiv trgovine ljudima u svim zemljama članicama UN.

Zašto je važan ovaj Protokol UN?

Kada dolazi do sukoba između ljudi, zloupotreba ljudi u bilo kom smislu ili u bilo koju svrhu, kao i ako su ugrožena ljudska prava (koja svi stičemo momentom rođenja), često postoji potreba da ovi narušeni i poremećeni odnosi budu rešeni. Još od starih vremena, ljudi su osmislili zakone koji su ih upućivali, usmeravali, pomagali da bolje, pravednije, jasnije regulišu svoje odnose i odmere kazne za nepoštovanje zakona i slobode i prava ljudi. Tako je i trgovinu ljudima bilo potrebno regulisati zakonima. Tako je bilo potrebno propisati kazne i za trgovinu ljudima.

Zahvaljujući ovoj Konvenciji, mogli su da se postave zajednički standardi za definisanje fenomena trgovine ljudima koji će u svim ovim zemljama biti ugrađeni u njihovo zakonodavstvo. Potpisivanjem i ratifikacijom³, države preuzimaju obaveze iz ove konvencije.

Kako se definiše trgovina ljudima?

Prema Konvenciji Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala⁴, članom 3. Protokola za prevenciju, suzbijanje i kažnjavanje trgovine ljudima, posebno ženama i decom **trgovina ljudima** određuje se kao:

„vrbovanje, prevoženje, prevođenje, prebacivanje, skrivanje i primanje lica, putem pretnje silom ili upotrebom sile ili drugih oblika prisile, otmice, prevare, obmane, zloupotrebe ovlašćenja ili teškog položaja, davanja ili primanja novca ili drugih koristi da bi se dobio pristanak lica koje ima kontrolu nad drugim licem, u cilju eksploatacije. Eksploatacija obuhvata, kao minimum, eksploataciju prostitucije drugih lica ili druge oblike seksualne eksploatacije, prinudni rad ili službu, ropstvo ili odnos sličan ropstvu, servitut ili uklanjanje organa“.

Važno je da znaš da prema članu 3b. istog dokumenta, pristanak žrtve na nameravanu eksploataciju nema nikakvog značaja, odnosno ne umanjuje odgovornost pred zakonom onih lica koje su počinili trgovine ljudima.

Takođe je važno da znaš da se detetom u smislu člana 3d. Konvencije smatra svako lice mlađe od 18 godina.

A šta kaže naš zakon?

Prvog januara 2006. godine stupio je na snagu Krivični zakonik Republike Srbije, koji trgovinu ljudima definiše u članu 388:

[1] *Ko silom ili pretnjom, dovođenjem u zabludu ili održavanjem u zabludi, zloupotrebom ovlašćenja, poverenja, odnosa zavisnosti, teških prilika drugog, zadržavanjem ličnih isprava ili davanjem ili primanjem novca ili druge koristi, vrbuje, prevozi, prebacuje, predaje, prodaje, kupuje, posreduje u prodaji, sakriva ili drži drugo lice, a u cilju eksploatacije njegovog rada, prinudnog rada, vršenja krivičnih dela, prostitucije ili druge vrste seksualne eksploatacije, prosjačenja, upotrebe u pornografske svrhe, uspostavljanja ropskog ili njemu sličnog odnosa, radi oduzimanja organa ili dela tela ili radi korišćenja u oružanim sukobima, kazniće se zatvorom od dve do deset godina.*

[2] *Za delo iz stava 1. ovog člana učinjeno prema maloletnom licu, učinilac će se kazniti kaznom propisanom za to delo i kad nije upotrebio silu, pretnju ili neki drugi od navedenih načina izvršenja.*

[3] *Ako je delo iz stava 1. ovog člana učinjeno prema maloletnom licu, učinilac će se kazniti zatvorom*

³ Izvorno: potvrditi, odobriti, saglasiti se, usvojiti naknadno. U međunarodnom pravu: potvrda međunarodnog sporazuma/konvencije, koju vrše najviši organi države, a čiji su predstavnici predhodno zaključili/potpisali sporazum; time sporazuma postaje punovažan, tj. obavezujući za zemlju koja ga je ratifikovala

⁴ Službeni list SRJ, Međunarodni ugovori, 27.6.2001 Beograd, str.31.

najmanje tri godine.

[4] *Ako je usled dela iz st. 1. i 3. ovog člana nastupila teška telesna povreda nekog lica, učinilac će se kazniti zatvorom od tri do petnaest godina.*

[5] *Ako je usled dela iz st. 1. i 3. ovog člana nastupila smrt jednog ili više lica, učinilac će se kazniti zatvorom najmanje deset godina.*

[6] *Ko se bavi vršenjem krivičnog dela iz st. 1. do 3. ovog člana ili je delo izvršeno od strane organizovane grupe, kazniće se zatvorom najmanje pet godina.*

U članu 389, inkriminisana je trgovina decom radi usvojenja:

[1] *Ko oduzme lice koje nije navršilo četrnaest godina radi njegovog usvojenja protivno važećim propisima ili ko usvoji takvo lice ili posreduje u takvom usvojenju ili ko u tom cilju kupi, proda ili preda drugo lice koje nije navršilo četrnaest godina ili ga prevozi, obezbeđuje mu smeštaj ili ga prikriva, kazniće se zatvorom od jedne do pet godina.*

[2] *Ko se bavi vršenjem delatnosti iz stava 1. ovog člana ili je delo izvršeno na organizovan način od strane više lica, kazniće se zatvorom najmanje tri godine.*

Možda se pitaš čemu ova detaljanja u vezi sa Zakonom, članovima Zakona, te kako je u svetu, te kako je kod nas. Važno je da znaš, ako ubuduće ti budeš radio/la sa nekim drugim mladim ljudima, da im pružiš objašnjenja i o ovoj zakonodavnoj dimenziji; isto tako, definicija fenomena trgovine ljudima može da ti posluži i u kreativne svrhe, može da bude osnova za neku od narednih radionica, o čemu ćemo govoriti u poglavlju posvećenom radioničarskom radu.

KO SU NAJČEŠĆE ŽRTVE TRGOVINE LJUDIMA?

Žrtve trgovine ljudima su najčešće osobe koje su najranjivije, najsiromašnije, čija su ionako skromna prava najčešće ugrožavana. Najbrojnija grupa su žene, zatim slede deca, ali svakako ne smemo ignorisati činjenicu da ima i muškaraca koji su žrtve trgovine ljudima.

Oblasti u kojima se ove tri kategorije žrtava iskorišćavaju ipak se razlikuju.

Devojke i žene se najčešće surovo seksualno eksploatišu, deca se uključuju u lanac prosjačenja, ali su i ona takođe izložena seksualnom iskorišćavanju, dok su odrasli muškarci najčešće uključeni u neki od „robotovlasničkih“ poslovnih aranžmana, a sve tri kategorije se monstruozno iskorišćavaju kao „dobrovoljni“ davaoci organa.

Ono što je svima njima zajedničko:

- njihova ljudska/dečija prava su izuzetno ugrožena,
- izloženi su svakodnevnom surovom fizičkom i psihičkom zlostavljanju,
- tretirani su kao roba koja donosi materijalnu dobit.

Kutak za razmišljanje

1. Možeš li da se setiš nekih ljudi koji su tu, oko nas, a mogli bi da se svrstaju u neku od prethodne tri grupe?
2. Da li ti ili neko od tvojih poznanika može da se seti konkretne osobe koja bi pripadala nekoj od ovih grupa?
3. Šta sve može da utiče na to da neka osoba postane žrtva trgovine ljudima?

ZAŠTO LJUDI POSTAJU ŽRTVE TRGOVINE LJUDIMA?

• Ukupne prilike u zemljama u tranziciji

Tranziciju prate brojne političke, socijalne i kulturne promene, pa dođe do preraspodele ekonomske moći, što za posledicu ima i povećanje siromaštva i nezaposlenosti, a siromaštvo i nezaposlenost su jedni od osnovnih uzroka trgovine ljudima. Veliki broj ljudi je u stalnoj potrazi za poslom i boljim životom, a to svakako olakšava posao trgovcima ljudima. Žene su posebno ugrožene, jer rade u delatnostima koje su pretrpele najviše promena i gde je bilo najviše otpuštanja (tekstilna industrija, usluge...).

• Rodna diskriminacija

U periodima krize, kao što je ratni sukob ili kada raste nezaposlenost, često se pojačavaju rodni stereotipi – „muškarci treba da privređuju i ‚donose hleb u kuću‘, a žene treba da se bave domaćinstvom.“ Žene su u svakodnevnom životu diskriminisane na razne načine.

• Diskriminacija na tržištu rada

Na tržištu rada, žene se poslednje zapošljavaju i prve otpuštaju, što ih izlaže visokim rizicima⁵. Zato, kada je ženama uskraćen pristup regulisanom tržištu rada, one su prisiljene da traže posao na crnom tržištu, a onda vrlo lako postaju žrtve trgovaca ljudima. U sličnom su riziku i muškarci koji ostaju bez posla.

• Socijalni činioci

U teškim ekonomskim vremenima, društvena klima jača poziciju muškarca. Ionako društveno slabije pozicije žena postaju tada još slabije i nevažnije. Osim toga, danas su mnoge žene i devojke u čitavom regionu socijalno „predodređene“ da gledaju na svoje telo i seksualnost kao sredstvo, često jedino koje im je raspolaganju, za stvaranje prihoda. Usled svega toga, žene i dalje ostaju marginalizovane i diskriminisane, zbog čega se aktivno ne uključuju u društvene tokove⁶.

• Nasilje nad ženama i decom

Nasilje nad ženama i decom, naročito nasilje u porodici, takođe čini žene i decu izloženijim trgovini ljudima. Porodično nasilje je važan faktor zbog koga mnoge devojke i mlade žene, devojčice i dečaci, žele da napuste svoje porodice i svoju zemlju pošto im je uskraćena svaka zaštita. Tako ženama, koje se suočavaju sa nezaposlenošću, seksualnim uznemiravanjem i porodičnim nasiljem, ponude za dobro plaćen rad u inostranstvu predstavljaju magični beg u bolji svet, a deci bekstvo od nasilja.

Moglo bi se zaključiti da se kao diskriminatorski i negativni činioci koji „guraju“ nekog u trgovinu ljudima, između ostalog, mogu označiti nezaposlenost, siromaštvo, nedostatak obrazovanja, rodna diskriminacija, nasilje. Uz njih, na drugoj strani su prisutni i činioci koji „vuku“, te uvećavaju izloženost i osetljivost potencijalnih žrtava na „mamce“ trgovaca ljudima. Među njima se izdvajaju zamišljene prednosti života u bogatijim zapadnim društvima, očekivanje zaposlenja i finansijske naknade.

Kutak za razmišljanje

1. Prethodno je navedeno nekoliko ključnih uzroka koji dovode do toga da neko postane žrtva trgovine ljudima. Da li tebi pada napamet još neki dovoljno važan uzrok?
2. Kada budeš radio/la sa grupom mladih, o mogućim uzrocima možete porazgovarati u grupi.

⁵ UNICEF, Žene u tranziciji.

⁶ Trgovina ljudima u Jugoistočnoj Evropi, Prikaz tekuće situacije i reagiranja na trgovinu ljudima u Albaniji, BiH, Hrvatskoj, FRJ i Makedoniji, UNICEF, 2000.

Stručnjaci koji su proučavali uzroke koji dovode do izražene mogućnosti da neko postane žrtva trgovine ljudima ukazali su na to da, ukoliko pripadamo nekoj od ovih kategorija, mogućnost da postanemo žrtve trgovine ljudima raste:

- ako smo veoma siromašni,
- ako smo u primarnoj ili aktuelnoj porodici izloženi nasilju,
- ako pripadamo nekoj od društveno diskriminiranih grupa,
- ako pripadamo nekoj od etnički diskriminiranih grupa,
- ako pripadamo nekoj od rodno diskriminiranih grupa,
- ako smo nezaposleni,
- ako imamo izuzetno nisku platu.

Razlozi koje smo nabrojali su individualni, ali u okruženju u kome osoba živi, takođe postoje okolnosti koje mogu dodatno uticati na mogućnost da postanemo žrtva trgovine ljudima, i to ako je zemlja u kojoj živimo:

- siromašna,
- u ratnom sukobu,
- u tranziciji,
- izuzetno patrijarhalna.

KAKO IZGLEDA PROCES TRGOVINE LJUDIMA?

Lanac trgovine ljudima podrazumeva tri faze:

1. FAZA REGRUTACIJE (VRBOVANJA)

Kako se najčešće potencijalne žrtve uključuju u trgovinu ljudima?

Načini „vrbovanja“ potencijalnih žrtava su raznoliki. Koji god da se način upotrebi, on je usmeren ka nezadovoljenim potrebama potencijalne žrtve: bolje plaćen posao, obezbeđivanje egzistencije sebi i svojim najbližim, ostvarivanje želja i snova na nekom drugom mestu, jer ovde gde smo to nije moguće.

Oni koji su prvi u lancu osoba koje će nas vrbovati (teško za poverovati, ali istinito) su najčešće osobe koje već poznajemo i u koje imamo poverenja: komšinica, poznanik, porodični prijatelj, partner sa kojim si počeo/la da izlaziš.

- To su oglasi za dobro plaćen posao u zemlji ili, još češće, u inostranstvu, ili za pronalaženje bračnog partnera u inostranstvu. Ove usluge mogu nuditi i razne agencije (za posredovanje u zapošljavanju, poslovnu pratnju, masažu za džentlmene, posredovanje u sklapanju braka, modne agencije, brodske kompanije, izbori za mis).
- Osim toga, žrtve trgovine ljudima često su brutalno otete od svojih porodica.
- Žrtve se sve češće vrbuju putem interneta, kroz četovanje koje može prerasti u trgovinu ljudima; jedan od prvih koraka koji vodi u trgovinu ljudima je zakazivanje sastanka potencijalnoj žrtvi.
- U situacijama ekstremnog siromaštva ili patologije, porodice mogu biti te koje prodaju svoje članove trgovcima ljudima.

DEVOJKA maserka potrebna, svaki dogovor. Obavezno SMS.

DEVOJKA EKSTRA IZGLEDA HITNO POTREBNA ZA POSAO MASAŽE, EKSTRA USLOVI, ZA DEVOJKU IZ UNUTRAŠNOSTI OBEZBEĐEN SMEŠTAJ.

DEVOJKA potrebna za ekstra masažu, korektna saradnja, maksimalna diskrecija.

ATRAKTIVNA devojka potrebna za rad u kafiću, stan obezbeđen, plata po dogovoru.

Zovem se Biljana i imam 17 godina. Pre tri meseca upoznala dečka koji mi se baš dopada. Moji me smaraju da moram da učim i posle upišem fax, a ne mogu od njih, jer se svađaju po ceo dan. S njim mi je strava, on me jedini razume. Prošle nedelje sam upoznala sa svojim najboljim drugom Lukom koji živi i radi u Italiji i baš je faca. Ponudio nam je da dođemo kod njega i pokušamo da se snađemo. Kaže da posla ima, a plate su super. Obećao je da će nam pomoći u početku. Moj dečko bi da ide, ali samo ako ja pođem sa njim. Kaže, „možemo da probamo, nemamo šta da izgubimo“. Mislim da je u pravu, a i konačno ću se rešiti svih problema koji me pritiskaju....Uostalom, šta moji imaju od toga što su završili faks?....

Ja sam Vlada i imam 25 godina. Završio sam elektrotehniku i upisao sam postdiplomske studije. Radim u privatnoj firmi, nije neka plata, ali sam srećan što uopšte imam posao. Mnoge moje kolege nisu ni uspele da se zaposle. Prošle nedelje našao sam oglas u novinama: domaća privatna firma posreduje u zapošljavanju naših stručnjaka na Kipru, za jednu veliku norvešku kompaniju, plata 2000€, viza i radna dozvola obezbeđene, traže baš elektrotehničare...Poslao sam molbu i biografiju....Kako bi bilo dobro da me prime... Rešio bih sve finansijske probleme i konačno bih mogao da se osamostalim, kupim auto, počnem normalno da živim...

Ja sam Goran, imam 11 godina, idem u peti razred. Pre dve nedelje je bila žurka kod mog ortaka Bojana, koji se druži sa osmacima i još starijima. Tamo sam upoznao baš zanimljivo društvo. Najjači je Nikola. Nema dozvolu, ali vozi, ne plaši se nikoga, oblači se najbolje, najjači je u celoj školi. Obećao je da će sledeće nedelje da nas vodi sa sobom u „akciju“ .....

2. FAZA TRANZITA

a) Prevoz

Iza procesa vrbovanja sledi prevozna i transferna faza, koja može podrazumevati i obezbeđivanje smeštaja i prihvata žrtve sa nizom prolaznih skloništa, uključujući početni prihvata i transfer unutar njene vlastite zemlje, ali i ozbiljne povrede ljudskih prava i fizičko zlostavljanje za vreme putovanja, tokom kog može ili ne mora da se pređe državna granica.

Mnoge žrtve nisu nikada ranije napuštale svoju zemlju i potpuno su zavisne od trgovaca ljudima. Neke napuštaju svoj dom bez posedovanja pasoša, jer im je rečeno da nema stvarne potrebe da ga imaju, ili da će ga dobiti kasnije. Ako imaju pasoš, trgovci ga često oduzmu i drže kod sebe kao sredstvo obezbeđenja protiv žrtve.

Žrtve koje se nalaze u nekoj od protivpravnih situacija su posebno izložene hirovima njihovih trgovaca. Trgovci znaju da će one, zbog svog ilegalnog statusa, izbegavati da traže pomoć policije ili zaštitu države.

b) Rute i sredstva prevoza

Prevoz žrtava preko granice je bitan aspekt međunarodne trgovine ljudima. U većini slučajeva, vrbovana lica su saglasna da zavise od trgovaca zbog obezbeđenja dokumenata i prevoza. To trgovcima daje visoki stepen kontrole za vreme tranzitne faze.

...Na put smo krenuli Luka i ja sami. Moj dečko će nam se pridružiti kasnije, čim sredi svoje papire za put. Kada smo prešli granicu bio je mrak i bila sam strašno uplašena da nas ne otkriju. Čoveče, zamisli da me policija vrati kući? Šta bi moji rekli? Stigli smo u mali stan u predgrađu Vičence. Luka je super, doneo mi je klopnu i rekao mi je da se dobro naspavam, pa ćemo već sutra razgovarati o poslu...

....Nisam mogao da verujem kada su mi javili. Od svih kandidata primljeni smo samo ja i neki dečko iz Novog Sada. Bar neću ići sam na put. Ipak je bolje kada imaš nekoga iz svoje zemlje. Koji sam srećnik. A tek kad su mi rekli da mi oni plaćaju avionsku kartu i stan prvih mesec dana!!! Imaću svoju kancelariju, svoj kompjuter. Sve je bilo kao na filmu. Ovakva prilika se ne propušta. Imam samo tri nedelje do puta. Od sutra uzimam časove da obnovim engleski.....

3. FAZA EKSPLOATACIJE

Žrtve su često prevarene tako što veruju da idu u inostranstvo kako bi radile kao konobarice, dadilje, manekenke, radnici u fabrici, igrarike..., ali, kada stignu u neku stranu zemlju, bivaju prisiljene na prostituciju, prinudni rad, prosjačenje...

KAKO TRGOVCI LJUDIMA KONTROLIŠU I EKSPLOATIŠU ŽRTVE?

Osnovni cilj trgovaca ljudima je da novac zarađuju dugoročnim izrabljivanjem žrtava. Da bi u tome uspeli, trgovci čine sve kako bi zaštitili svoju investiciju, to jest obezbedili da žrtva nastavi da radi kako joj je naloženo i da ne pokušava da pobjegne. To podrazumeva i obezbeđivanje stalnog nadzora nad žrtvama. Pristanak žrtve trgovine ljudima na eksploataciju je nebitan kadgod je prisutan neki od oblika prinude.

Za kontrolu žrtava trgovine ljudima u fazi eksploatacije koriste se brojni mehanizmi, koji se mogu primenjivati nezavisno, ali i u sadejstvu, što se dešava u većini slučajeva.

Kao najčešće primenjivani mehanizmi kontrole izdvajaju se:

„Dužničko ropstvo“

Jedan od primarnih mehanizama kontrole je obavezivanje zbog zaduženosti. Ovo podrazumeva da se od žrtve traži da vrati novac koji je trgovac uložio u njen dolazak u zemlju odredišta. Na taj iznos se obično dodaje ogromna kamata, i još se dodatno uvećava na račun navodnih troškova usluga oglašavanja, prevoza, smeštaja i ishrane. Sve to, konačno, naraste u sumu koju je nemoguće otplatiti.

.... Sleteli smo na Kipar. Još na aerodromu su nam rekli da ja i dečko iz Novog Sada nećemo raditi u istom gradu. Odvezli su me do stana, ako se to tako može nazvati. To je bila najobičnija skućena prikolica koja se nalazila na nekom gradilištu ograđenom žicom. Pitao sam šta je sa stanom, kompjuterom i ostalim što su obećali? Rekli su mi da se strpim, da je ovo samo privremeno i da će sve biti sređeno. Nakon par dana, ništa se nije promenilo. Tražio sam svoj pasoš, rekli su mi da su ga

predali u policiju radi regulisanja radne dozvole. To mi je zvučalo logično. Četvrtog dana, došao je čovek koji mi je saopštio da ću morati da radim na građevini u blizini moje prikolice. Mislio sam da se šali. Ja sam inženjer, zato sam došao ovde. Poludeo sam, tražio sam svoja dokumenta. Tada su došla još trojica i pretukli su me. Nedelju dana nisam mogao da se pomerim. Onda su mi rekli da mogu da se vratim kući kad god hoću, ali prvo moram da im otplatim troškove koje su imali zbog mog dolaska i boravka. Ništa mi drugo nije preostalo nego da zasučem rukave ili da probam da bežim...

Izolacija - uklanjanje identifikacionih i/ili putnih dokumenata

Trgovci ljudima oduzimaju identifikaciona i putna dokumenta svojim žrtvama, obično odmah nakon dolaska na konačnu destinaciju. To lišava žrtve njihovog identiteta, potvrđuje njihov ilegalan status u zemlji i onemogućuje im da traže pomoć ili da pobegnu u drugu zemlju ili na drugu adresu. Budući da mnoge žrtve potiču iz zemalja gde se policija doživljava više kao okrutna sila, a manje kao neko ko će pružiti pomoć, žrtve i same izbegavaju kontakt i traženje pomoći od policije.

Trgovac ljudima podupire takvu predstavu, govoreći žrtvi da je slobodna da ode u policiju ako to želi, ali da će je odatle odmah deportovati, to jest, vratiti u matičnu zemlju, kao i da će nad njom biti vršene represalije.

Kao alternativni način, trgovac ljudima može reći žrtvi da nema smisla tražiti policijsku pomoć, jer su policajci korumpirani i u prijateljskim odnosima sa trgovcima ljudima.

Neposedovanje dokumenata i novca, nepoznavanje jezika, nelegalan boravišni status, stid i izolacija, uz strah od policije, su mehanizmi koje trgovci ljudima često koriste, zbog čega je malo verovatno da će žrtva pokušati da pobegne ili da će se požaliti državnim organima, što sve doprinosi pojačanoj zavisnosti žrtve od trgovca ljudima.

Upotreba nasilja i straha

Trgovci ljudima se u potpunosti koriste nasiljem i pretnjom nasiljem kao delotvornim sredstvom kontrole. Žrtve često tuku i siluju, ograničavaju u kretanju, drže u izolaciji, lišavaju hrane i vode, drogiraju i muče oštrim predmetima i cigaretama, a sve u nameri da ih pokore. Te radnje se mogu činiti zbog kažnjavanja neposlušnosti, ali i radi upozorenja drugim žrtvama, kako bi postale svesne kakve posledice će pretrpeti u slučaju neposlušnosti ili pokušaja bekstva.

U slučajevima seksualne eksploatacije, stid koji žrtva oseća je drugi značajan mehanizam kontrole. Trgovac ljudima može zapretiti da će reći žrtvinoj porodici da ona radi kao prostitutka. Nije redak slučaj i da se snima silovanje žrtve, te da se taj snimak koristi kao sredstvo ucene i omalovažavanja. Na taj način se obezbeđuje njena potpuna poslušnost.

Kod žrtava iz nekih kultura su delotvorni i specifični oblici psihološke prinude. Na primer, žrtvama iz zapadne Afrike (Nigerija), rituali slični onima u vuduu mogu nametnuti intenzivan strah, obezbediti kontrolu nad njima i garantovati njihovu poslušnost. Osim toga, neke žrtve se plaše da će se u sredini iz koje potiču saznati da se bave prostitucijom, jer patrijarhalne porodice ponekad predstavljaju veći rizik po fizičku bezbednost i život žrtve od trgovca ljudima.

...Mislila sam da se šali kada mi je sutradan ujutru rekao da ću morati da radim na ulici kao prostitutka. Pitala sam ga kakva je to neslana šala i tražila da odmah pozove mog dečka. Rekao mi je da sam budala, da me je dečko i prodao njemu za 1000€ i da sada moram to da mu otplatim, kao i garderobu koju mi je kupio. Ni danas ne verujem da je to istina. Počela sam da se svađam i da vrištim, a tada me je pretukao. Onda me je silovao. Rekao je, ako ikada pokušam da pobegnem, zna gde je moja porodica, osvetiće se. Znala sam da se ne šali. Svaki put kada sam htela da se čujem sa svojim, pretio je da će im reći šta radim u Italiji, da će im poslati moje fotografije. Svaki put kada sam mislila da mogu da pobegnem, pitala sam se gde i kako? Nikoga ne poznajem, ne znam jezik, a kod sebe nikada nisam imala novca za put. Uostalom, ovde sam ilegalno, sigurno bih završila u zatvoru.... Prodao me je

drugom „vlasniku“, a on trećem... Moj dug se uvećavao. Mislim da nikada neću moći da otkupim svoju slobodu. Poslednji koji me je kupio bio je vrlo okrutan čovek. Bio je nasilan i agresivan. Rekao je da je već ubio osmoricu ljudi, i rekao mi je: „Mogu da te upucam kad god poželim ukoliko me ne budeš slušala“. Onda me je zlostavljao. Da sam bila slabija ličnost, poludela bih. Ukoliko biste im pravili probleme tokom prebacivanja s mesta na mesto, odmah bi vas ubili. Ljudski život za njih ne predstavlja ništa. Samo vas odvedu i ubiju...

Upotreba i pretnja represalijama prema žrtvinoj porodici

Najdelotvornija pretnja, koja pritom najviše otežava istraživanje trgovine ljudima, je pretnja represalijama prema licima koja žrtva voli, a koja su ostala u njenoj domovini/mestu. Trgovci ljudima često nastoje da saznaju tačne podatke o porodici žrtve ili licima koja su joj bliska. To može biti interni nadimak ili adresa bliskog člana porodice, odnosno adresa nekog drugog bliskog lica. Već sama pretnja omogućava kontrolu nad žrtvom, stoga nije nužno da trgovac ljudima raspolaze baš svim podacima o žrtvinoj porodici. Kako žrtva ne želi da rizikuje sigurnost svojih najbližih, ona se ni ne upušta u nagađanja da li trgovac ljudima „blefira“ ili ne, kada zadire u intimne detalje njene porodice i kada preti nasiljem usmerenim ka porodici. Trgovac ljudima pretnje ove vrste koristi kao veoma efikasan način za obezbeđivanje žrtvine poslušnosti, kao i za sprečavanje njenog pokušaja bekstva.

....Bilo je 22h kada smo krenuli sa Nikolom. Nisam morao da brine zbog mojih, po običaju nisu bili kući. Bilo me je strah, ali nisam smeo to da pokažem. Nikola je tipovao auto koji smo trebali da objememo. Moje je bilo da se uvučem unutra i da probam da ga upalim, naravno uz Nikolinu pomoć. Sve je prošlo O.K. Nikola mi je rekao da sam talentovan. Osećaj je super....Dalje je već bilo lako. Radili smo u grupi. Trafike, automobili, džeparenje. Jedan deo je pripadao meni, ostalo je dobijao Nikola. Onda je počeo da traži sve više. Rekao mi je da me je on uveo u posao i da mu dugujem. Nisam imao uvek koliko mi je tražio. Jednom zamalo da nas uhvate. Bilo mi je svega dosta. Hteo sam da prestanem i živim opet normalno, ali za Nikolu to nije dolazilo u obzir. Onda je počeo da me bije. Bio je jači. Batine bi dobijao onaj ko mu je donosio dnevno ispod 2.000 dinara. Pozajmljivali smo jedan drugom da bi se zaštitili. Onda je Nikola uveo novo pravilo. Batine dobija onaj koji donese najmanje. Ja sam često bio taj. Tukao me je, gasio je cigare po meni... Pretio je da će me na silu drogirati. Jednom me je držao zaključanog tri dana, bez hrane i vode. Počeo sam da prosim po ulici, da bih mu donosio koliko je tražio....

Žrtvama se oduzimaju putne isprave, bivaju pretučene, silovane, konstantno im se preti, daje im se malo ili nimalo hrane, kontroliše se njihovo kretanje... sve dok ne pristanu na zahteve trgovca. Žene i deca koja su prisiljene na prostituciju moraju da imaju odnose sa 15 do 20 mušterija dnevno, često bez zaštite, dok trgovci neretko koriste drogu kako bi ih kontrolisali. Obično rade u istoj sobi u kojoj žive, i moraju da čiste, peru, kuvaju, peglaju za ceo klub.

Žrtve koje su u prisilnom radu, takođe nemaju mogućnost slobodnog kretanja, ne poseduju dokumente i prinuđene su da rade veliki broj sati dnevno u jako lošim uslovima. Deca koja su u prisilnoj prošnji, prinuđena su da donose „gazdi“ određenu sumu novca dnevno, a neretko su i seksualno zlostavljana.

Kako žrtve izlaze iz lanca trgovine ljudima?

Najčešće žrtve izlaze iz lanca trgovine ljudima zahvaljujući:

- policijskoj raciji,
- pomoći klijenata ili građana,
- ili same uspevaju da organizuju i izvedu bekstvo.

...Prošlo je već tri meseca. Nisam mogla više da izdržim. Tukli su nas svaki dan, terali su nas da pijemo i nismo mogle ni jednu mušteriju da odbijemo. Meni je gore bilo psihičko mučenje, ponižavanje, vređanje... Mislila sam da neću izdržati. Toga dana, u lokal u kome smo bile smeštene upalo je mnogo policajaca. Svi su bili naoružani i u specijalnim odelima. Mislila sam da su došli nas da hapse zbog toga što smo radile, zbog ilegalnog boravka.... Uhapsili su njega, a mene smestili u prostor koji zovu Sigurna kuća.....

.....Na gradilištu je bilo dosta naših ljudi. Neki su se tu nalazili poslednjih šest meseci. Svi su bili prevareni kao ja. Svi su bili uplašeni. Rekli su mi da se ne šalim da bežim, jer je „gazda“ surov čovek. Posle onih batina, nisam se ni trudio. Znao sam da moram nešto da smislim. Znao sam da jedan Ukrajinac sutra napušta ovo gradilište. Rekli su mu da je otplatio dug. Istina je da je bio jako bolestan. Zamolio sam ga da obavesti našu ambasadu i moju porodicu da sam ovde. Ne znam da li je uspeo?! Posle nedelju dana, došao je onaj isti čovek koji me je tukao. Rekao mi je da se gubim i zaboravim da sam ikada ovde bio. Ja to i danas ne mogu. Pitam se šta je bilo sa svim onim ljudima na gradilištu...

...Nisam više mogao da trpim mučenje. Pretio je da će nauditi i mom mlađem bratu ako ne budem radio ono što mi kaže. Odlučio sam da bežim. Imao sam rođake u Kaluđerici. Sklonio sam se kod njih, na neko vreme. Nikola me je pronašao i svako veče sa svojom bandom maltretirao moje rođake i mene. Jedno veče komšije su pozvale policiju, koja ga je uhapsila. Kasnije sam čuo sam da su ga pustili i da više nije u zemlji. Napunio sam 12 godina. Više meseci nisam išao u školu. Polako se vraćam u normalan život. Ipak, nekada noću sanjam da se vratio po mene.

A koje mere opreza možemo da uključimo da bismo trgovinu ljudima mogli da isključimo???

U želji da svoj život promenimo, da krenemo napred, da sebi i svojim najdragocenijim osobama pružimo bolje pozicije u životu, mnogi od nas se odlučuju da odu u neki drugi grad ili neku drugu zemlju, kontinent, da tamo studiraju ili rade. Naravno da na to imamo pravo, i naravno da treba da preduzmemo korake za koje očekujemo da će dovesti do pozitivnog pomaka u našem životu! Ipak, određena doza opreza nije suvišna.

Zato, ako odlučuješ da odeš u neki drugi grad u svojoj zemlji ili u inostranstvo, na studije ili da radiš, postoji par stvari koje možeš da uradiš za sebe:

- Ako se odlučiš da odeš u drugi grad u svojoj zemlji zbog posla ili studija, svakako da je važno da bar dve tebi bliske osobe imaju tvoju kontakt adresu i telefon (u eri mobilnih telefona ovaj kontakt je dodatno olakšan).
- Ako se odlučiš da odeš u inostranstvo zbog posla ili studija, bilo bi dobro da uradiš sledeće:
- pasoš i važna dokumenta koja nosiš sa sobom, pre putovanja fotokopiraj i ostavi kod neke osobe u koju imaš poverenja, a jedan primerak čuvaj kod sebe, odvojeno od originala;
  - ◊ naravno, bilo bi blisko pameti da tvoji ukućani imaju tačnu adresu tvog budućeg mesta boravka (zar i tome ne služi elektronska pošta?);
  - ◊ dokumenta nosi sa sobom i ne daj ih nikome osim cariniku ili policajcu na njihov zahtev;
  - ◊ pre putovanja, kontaktiraj ambasadu zemlje u koju planiraš da ideš (kontakt je i tako najčešće neizbežan zbog dobijanja vize), pa se detaljno raspitaj koja su ti sve dokumenta i dozvole neophodne za boravak, studije ili rad u toj zemlji;
  - ◊ ako organizaciju aranžmana za studiranje ili pronalaženje posla poveravaš agenciji, proveri legitimitet te agencije;
  - ◊ i svakako, pre puta u inostranstvo nabavi adresu i telefon naše ambasade ili konzularnog predstavništva u zemlji u koju ti putuješ;
  - ◊ situacija ili osoba koje u tebi izazovu sumnju trebalo bi da ti budu signal da uključiš dodatni oprez, a ako je potrebno, potražiš i pomoć na merodavnom mestu (ambasada tvoje zemlje, policija zemlje u kojoj si, organizacije koje se bave problemom trgovine ljudima, kao i organizacija Crvenog krsta ili Crvenog polumeseca);
  - ◊ osim toga, i tebi će koristiti, kao i tvojoj porodici u zemlji, da im se javljaš redovno tj. u vreme kada se dogovorite.

I još samo malo:

ako tražiš posao u svojoj zemlji, a posebno ako se radi o poslu u inostranstvu:

- ugovor o radu potpiši tek kada ga proveri neka merodavna osoba (npr. advokat);
- nemoj pristati na usmene dogovore u vezi sa poslom;
- otkloni sve nejasnoće i formulacije tipa „obavlače i ostale poslove ukoliko poslodavac bude to naložio“, već precizno definiši dogovor i klauzule ugovora.

Znamo da ovo može delovati pomalo paranoidno i poprilično nepotrebno i dosadno kada si mlad, ali nesigurno vreme u kome živimo, globalizacija kriminala, pa tako i trgovine ljudima, uče nas da je bolje da ove situacije predupredimo, nego da se u njima nađemo!

Biljana: Nisam ti ispričala ovu priču da te uplašim i unesem nepoverenje u druge ljude, Ispričala sam ti ovu priču da ti objasnim koliko je važno DA SE INFORMIŠEŠ I KAŽEŠ BAR JEDNOJ OSOBI OD POVERENJA KUDA IDEŠ!!!

Vlada: Nisam ti ispričao ovu priču da ne bi sanjario i putovao. Ispričao sam ti ovu priču da ti kažem koliko je bitno da veruješ u svoje snove, da ih ostvariš, da putuješ, upoznaš nove ljude i civilizacije, ali DA SAM UČESTVUJEŠ U ORGANIZACIJI PUTA I PRIPREMI SVOJIH DOKUMENATA!!!

Goran: Nisam ti ispričao ovu priču da te uplašim, već da ti skrenem PAŽNJU DA VERUJEŠ U SEBE, SVOJE KVALITETE I SVOJE OSEĆAJE!!!

I šta dalje kada se utvrdi da je neko žrtva trgovine ljudima

Kada poseduješ određena znanja o trgovini ljudima i njenim mogućim žrtvama, možeš pomoći da se žrtve identifikuju i da se usmere ka stručnjacima koji ih mogu osnažiti i pomoći im da se na psihološkom nivou što više osamostale i krenu dalje u svom životu.

Naravno, ti si samo jedna od karika koja može pomoći da se žrtve identifikuju, ali postoje tela koja imaju zakonsku podršku i snagu, kao i znanja iz oblasti trgovine ljudima.

Ta tela su:

- Ministarstvo rada, zapošljavanja i socijalne politike,
- Ministarstvo unutrašnjih poslova,
- Nevladine organizacije (NVO) koje se bave problemom trgovine ljudima.

Kutak za razmišljanje

U identifikovanju žrtava možeš pomoći i ti: šta sve neka osoba treba da zna o trgovini ljudima da bi mogla i sama da ima osetljivost za ovu pojavu?

Kada se žrtva trgovine ljudima identifikuje i izmesti iz sredine u kojoj je do tada bila, u brigu o njoj se uključuju (opet po nekim važećim pravilima) predstavnici:

- Službe za koordinaciju zaštite žrtava trgovine ljudima (Ministarstvo rada, zapošljavanja i socijalne politike),
- Ministarstva unutrašnjih poslova,
- Nevladinih organizacija (ASTRA, Savetovalište protiv nasilja u porodici, ATINA),
- Međunarodne organizacije za migracije (IOM).

Veoma je važno da znaš da su osobe koje će raditi sa žrtvama trgovine ljudima posebno obučene za ovakvu vrstu rada i pomoći.

Osobi koja je identifikovana kao žrtva trgovine ljudima se, ukoliko je to potrebno, pruža smeštaj u skloništu koje je siguran prostor, a sa žrtvom u skloništu rade psiholozi, socijalni radnici, lekari...

Osobi koja je izašla iz lanca trgovine ljudima potrebno je:

- da bude smeštena na bezbedno mesto, a ne u pritvor;
- da dobije medicinsku negu;
- da ima pravo na HIV testiranje;
- da ima zaštitu države od trgovaca ljudima;
- da uživa pravo na poverljivost;
- da dobije informacije o svojim pravima;
- da dobije pravne savete;
- da dobije prevodilačke usluge;
- da uživa pravo na socijalne beneficije;
- da dobije psihološku podršku i pomoć;
- da ima pravo na odštetu.

Problemi žrtava ne prestaju ni nakon izlaska iz lanca trgovine ljudima...

Post-traumatski stres, između ostalog, čini i to da neke od njih pamte i najsitnije detalje (nadimke, imena klijenata, tetovaže, rečenice), a neke zaboravljaju i imena onih koji su ih zlostavljali. To je jedan od razloga zašto njihov iskaz na sudu često ne odgovara onom datom u policiji. Nije retka situacija da žrtva iz opravdanog straha za sebe i svoju porodicu ne govori sve što joj je poznato, a često su je i sami

trgovci prethodno zastrašili i ubedili kako je ona ta koja je činila prekršaje i krivična dela, i da će zbog toga odgovarati pred zakonom. Žrtve se često stide i misle da su same krive za ono što im se desilo, te tako neretko pri davanju iskaza negiraju ili minimiziraju dela okrivljenog. Takođe, one se plaše osude okoline, kao i povratka u svoju porodicu, gde će morati da odgovaraju na pitanja gde su bile, čime su se bavile, šta im se dogodilo i zašto nisu donele novac zbog koga su i pošle na put.

Iz prakse su poznate situacije da su žrtve koje su se odlučile da svedoče bile izložene stalnim pretnjama; pretnje su trpele čak i njihove porodice u matičnim zemljama u vreme trajanja postupka protiv trgovaca ljudima u drugoj zemlji, što govori o odličnoj povezanosti i informisanosti svih koji učestvuju u lancu trgovine ljudima.

Žrtve, po povratku kući, čeka situacija od koje su i pobegle – loše materijalno stanje, nezaposlenost, porodica koja od njih očekuje zaradu, stigmatizacija, osuda okoline i, naravno, isti ljudi koji su ih vrbovali i prvi put, obećavajući im posao. Stoga se često dešava da neke od njih i po nekoliko puta završavaju u lancu trgovine ljudima. Nažalost, procesi reintegracije (oporavka i povratka u društvo) su, kako u našoj zemlji, tako i ostalim zemljama, nedovoljno razvijeni.

Kutak za razmišljanje

1. Žrtve trgovine ljudima mogu da budu naši, ali i strani državljani/ državljanke. Šta misliš, da li postoji razlika u proceduri i načinu rada sa domaćim odnosno stranim državljanima?

2. Ako je tvoj odgovor pozitivan, u čemu se onda ta razlika manifestuje?

Nacionalni tim za borbu protiv trgovine ljudima

U aprilu 2002. godine u Srbiji je osnovan Republički tim za borbu protiv trgovine ljudima. Ovaj Tim čine mnogobrojne vladine, nevladine i međunarodne organizacije, među kojima su ASTRA i Društvo Crvenog krsta. (Obrati pažnju na mapu!!!)

Republički tim funkcioniše u četiri radne grupe:

- prevencija i edukacija (koordinator grupe - NVO ASTRA),
- pomoć žrtvama trgovine ljudima (koordinator grupe - Ministarstvo rada, zapošljavanja i socijalne politike),
- suzbijanje trgovine decom (koordinator grupe - NVO Beosupport),
- sprovođenje zakona (koordinator grupe - Ministarstvo pravde).

SAVET MINISTARA ZA BORBU PROTIV TRGOVINE LJUDIMA

REPUBLIČKI TIM ZA BORBU PROTIV TRGOVINE LJUDIMA

NACIONALNI KOORDINATOR ZA BORBU PROTIV TRGOVINE LJUDIMA

RADNA GRUPA ZA BORBU PROTIV TRGOVINE DECOM

- BEOSUPPORT (rukovodilac)
- MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA
- MINISTARSTVO SPOLJNIH POSLOVA
- MINISTARSTVO ZA OBRAZOVANJE I SPORT
- MINISTARSTVO RADA, ZAPOSŁJAVANJA I SOCIJALNE POLITIKE
- ASTRA
- CENTAR ZA PRAVA DETETA
- CRVENI KRST
- UNICEF
- SAVE THE CHILDREN UK
- CHRISTIAN CHILDREN'S FUND
- OEBS, IOM, UNHCR-POSMATRAČI

RADNA GRUPA ZA PREVENCIJU I EDUKACIJU

- ASTRA (rukovodilac)
- MINISTARSTVO RADA, ZAPOSŁJAVANJA I SOCIJALNE POLITIKE
- MINISTARSTVO ZA OBRAZOVANJE I SPORT
- MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA
- ATC
- BEOSUPPORT
- CRVENI KRST
- OEBS, IOM, UNHCR-POSMATRAČI

RADNA GRUPA ZA POMOĆ I ZAŠTITU ŽRTAVA

- MINISTARSTVO RADA, ZAPOSŁJAVANJA I SOCIJALNE POLITIKE (rukovodilac)
- SAVETOVALIŠTE PROTIV NASILJA U PORODICI
- VIKTIMOLOŠKO DRUŠTVO SRBIJE
- ASTRA
- MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA
- MINISTARSTVO SPOLJNIH POSLOVA
- ATINA
- OEBS, IOM, UNHCR-POSMATRAČI

RADNA GRUPA ZA SNAGE SPROVOĐENJA ZAKONA

- MINISTARSTVO PRAVDE, (rukovodilac)
- VRHOVNI SUD SRBIJE
- REPUBLIČKI JAVNI TUŽILAC
- MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA
- MINISTARSTVO FINANSIJA Antikorupcijska inicijativa
- VIKTIMOLOŠKO DRUŠTVO SRBIJE
- OEBS, IOM, UNHCR-POSMATRAČI

Osobe koje rade na suzbijanju trgovine ljudima, ali i ostalih oblika nasilja, ti mogu biti dragoceni saradnici. Ovde ćeš verovatno naći i neku organizaciju iz svog grada ili iz grada koji je tebi najbliži.

ASTRA Akcija protiv trgovine ljudima Tel/fax: 011 33 47 817 E-mail: astrasos@sezampro.yu Web: www.astra.org.yu	Beosupport „Beogradska podrška eksploatisanoj deci i omladini“ Tel: 011/3343-635 i 3239-084 E-mail: beosup@eunet.yu www.beosupport.org.yu	Služba za pomoć i koordinaciju žrtvama trgovine ljudima Tel: 309 67 45 E-mail: sluzbab@sezampro.yu
Viktimološko društvo Srbije Tel: 011 3283 294 E-mail: vds@eunet.yu www.vds.org.yu	Savetovalište protiv nasilja u porodici Tel: 011 2769 466 E-mail: savet@eunet.yu www.savetovaliste.com	MUP-Odsek za suzbijanje ilegalnih migracija i trgovine ljudima Tel: 011 311-88-79 E-mail: ozs@mup.sr.gov.yu
Autonomni ženski centar (AŽC) Protiv nasilja nad ženama Tel: 011 2645 328 E-mail: azc@azc.org.yu	Incest trauma centar (ITC) Tel: 011 446 13 32 E-mail: itc@eunet.yu	Novi Sad SOS telefon za žene i decu žrtve nasilja Tel: 021 422 740
SOS telefon za žene i decu žrtve nasilja - Grocka Tel: 011 8500 335	Pančevo SOS telefon protiv porodičnog nasilja Tel: 013 519 966	Novi Sad Esperanca Tel: 021/ 66 16-205
Užice Centar za devojke Tel: 031 515 290 i 031 510 517 E-mail: girlscen@eunet.yu	Vršac Centar za prava žena Tel: 063 8680257 E-mail: stoz@hemo.net	Valjevo HORA-SOS telefon protiv porodičnog nasilja Tel: 014 90 40
Niš Centar za devojke Tel: 063-8616-859 E-mail: centric-nis@bankerinter.net	Smederevo SOS telefon protiv porodičnog nasilja Tel: 026 617 480	Vlasotince SOS telefon protiv porodičnog nasilja Tel: 016-874-744
Dimitrovgrad Centar za kulturnu afirmaciju Tel: 010 362 182	Novi Pazar Udruženje žena i majki «ANNA» Tel: 063 8334981 E-mail: uz.m.anna@gmail.com	IAN - Međunarodna mreža pomoći Tel: 011 3617197, 011 3617204 E-mail: office@ian.org.yu
Dečiji romski centar (DRC) Tel: 011 3613 450	...IZ Kruga - organizacija za zaštitu prava i podršku ženama i deci sa invaliditetom Tel: 011 3448 045	Leskovac Ženski centar Tel: 016 234 111
Centar za besplatno savetovanje i testiranje na HIV AIDS Info-telefon 011 243 21 92	OMLADINA JAZASA Tel: 011 33 02 001 E-mail: office@jazas.org.yu	JAZAS – AIDS info tel: 011 243 21 92 E-mail: jazas.program@sezampro.yu

Pored njih, nemoj zaboraviti i najbližu organizaciju Crvenog krsta, naročito u tvom mestu. Crveni krst Srbije ima svoju organizaciju u svakoj opštini u Republici, i možeš im se obratiti preko neke od navedenih adresa u nastavku kad god ti je potrebna pomoć u preventivnom radu.

OPŠTINSKE ORGANIZACIJE CRVENOG KRSTA VOJVODINE

OOCK	poš.br.	adresa	broj telefona
ADA	24430	Lenjinova 46	024 / 852-350
ALIBUNAR	26310	Trg slobode 5	013 / 641-253
APATIN	25260	Srpskih vladara 10	025 / 773-383
BAČ	21420	Bačka 4	021 / 771-244
BAČKA PALANKA	21400	Ž.Zrenjanina 68	021 / 742-151
BAČKA TOPOLA	24300	Nađ Jožefa 1	024 / 715-856
			024 / 715 594
BAČKI PETROVAC	21470	Kulpinska 13	021 / 782-565
BELA CRKVA	26340	Miletićeva 2	013 / 854-072
BEOČIN	21300	Svetosavska 2	021 / 871-043
BEČEJ	21220	M.Tita 25	021 / 812-577
VRBAS	21460	M.Tita 141	021 / 707-702
			021 / 707 704
VRŠAC	26300	Zmaj Jovina 9	013 / 821-648
ŽABALJ	21230	Nilole Tesle 24	021 / 831-002
ŽITIŠTE	23210	Cara Dušana 15	023 / 821-858
ZRENJANIN	23000	Zmaj Jovina 1/a	023 / 561-633
INĐIJA	22230	Voj.Stepe 34	022 / 561-484
IRIG	22406	Zmaj Jovina 59	022 / 461-010
KANJIŽA	24420	M.Tita 33	024 / 873-644
KIKINDA	23300	Nemanjina 4	0230 / 22-569
KOVAČICA	26210	Čaplinova 13	013 / 661-040
KOVIN	26220	Cara Lazara 85	013 / 743-008
KULA	25230	Lenjinova 17	025 / 722-316
MALI IĐOŠ	24321	Feketić M.Tita	024 / 730-010
NOVA CRNJA	23218	JNA 113	023 / 815-594
NOVI BEČEJ	23272	S.Marinković 7	023 / 771-337
NOVI KNEŽEVAC	23330	Nikole Tesle 5	0230 / 83-355
NOVI SAD	21000	Pionirska 12	021 / 622-755
OPOVO	26204	Brat.jedinstva 7	013 / 682-143
ODŽACI	25250	Železnička 30	025 / 742-235
PANČEVO	26000	Ž.Zrenjanina 15	013 / 346-602 013 / 341 644
PEĆINCI	22410	S.Bajića Paje 5	022 / 86-503
PLANDIŠTE	26360	Vov.Putnika 38	013 / 861-862
RUMA	22400	V.Dugoševića 125	022 / 428-356
SENTA	24400	M.Tita 3	024 / 811-475

SEČANJ	23240	V.Karađorđevića 69	023 / 841-001
SOMBOR	25000	Apatinski put 19	025 / 22-737
SRBOBRAN	21480	Svetog Save 15	021 / 730-501
S.MITROVICA	22000	Sv.Dimitrija 23	022 / 225-550
S.KARLOVCI	21205	Trg B.Radičevića 6	021 / 883-525
STARA PAZOVA	22300	B.Radičevića 2	022 / 310-103
SUBOTICA	24000	Trg žrtava fašizma 3	024 / 621-100
			024 / 621-101
TEMERIN	21235	Novosadska 326	021 / 842-888
TITEL	21240	Kralja Petra I 4	021 / 862-033
ČOKA	23320	P.Drapšina 30	0230 / 71-484
ŠID	22240	Cara Lazara 10	022 / 712-310
CRVENI KRST	21000	Pionirska 8.	021 / 422-526
VOJVODINE		422 454	021 / 421-436

OPŠTINSKE ORGANIZACIJE CRVENOG KRSTA SRBIJE

OOCK	poš.br.	adresa	broj telefona
ALEKSANDROVAC	37230	10.avgusta 10	037 / 751-334
ALEKSINAC	18220	M.Popovića 28	018 / 874-442
ARANĐELOVAC	34300	Gajićev venac bb	034 / 711-080
ARILJE	31230	Trg Partizana 17	031 / 894-051
BABUŠNICA	18330	S.Ivkovića 1	010 / 685-045
BAJINA BAŠTA	31250	Svetosavska 38	031 / 851-465
BATOČINA	34227	Kralja Petra 37	034 / 841-495
BELA PALANKA	18310	Krste Tošića 1	018 / 855-564
BLACE	18420	3.avgusta bb	027 / 71-314
BOGATIĆ	15350	M.Vitomirovića 1	015 / 411-115
BOLJEVAC	19370	D.Petrovića 24	030 / 63-814
BOJNIK	16205	Trg slobode 2	016 / 821-186
BOR	19210	Nikole Pašića 31	030 / 422-982
BOSILEGRAD	18540	Georgi Dimitrova bb	017 / 78-534
BRUS	37220	Petrovića bb	037 / 825-735
BUJANOVAC	18520	Trg Karađorđa bb	017 / 651-209
VALJEVO	14000	M.Glišića 4	014 / 221-115
VARVARIN	37260	Slobode bb	037 / 785-197
VELIKA PLANA	11320	Bul.Despota Stefana 46	026 / 521-152
VELIKO GRADIŠTE	12220	Obala kralja Petra bb	012 / 62-207
VLADIMIRCI	15225	Svetog Save bb	015 / 513-389 015 / 513 144
VLADIČIN HAN	18510	Svetosavska 1	017 / 473-652
VLASOTINCE	16210	Trg oslobođenja 1	016 / 871-177
VRANJE	17500	Trg brat.i jedinstva 22	017 / 22-872

VRNJAČKA BANJA	36210	Kraljevačka 17a	036 / 661-545
GADŽIN HAN	18240		018 / 860-025
GOLUBAC	12223	G.Tršića Mačka 7	012 / 78-145
GORNJI MILANOVAC	32300	Karađorđeva 21	032 / 711-267
DESPOTOVAC	35213	Moravska 28	035 / 611-151
DIMITROVGRAD	18320	Kirila i Metodija 7-9	010 / 361-575
DOLJEVAC	18410		018 / 810 079
ŽABARI	12374	Kneza Miloša bb	012 / 250-145
ŽAGUBICA	12320	Partizanska bb	012 / 443-230
ŽITORAĐA	18412		027 / 62-532
ZAJEČAR	19000	Obilićev venac bb	019 / 443-217 019 / 443 218
IVANJICA	32250	B.Nušića 12	032 / 664-755
JAGODINA	35000	M.Mijalkovića 14	035 / 221-929 064 / 115 4248
KLADOVO	19320	M.Tita 35	019 / 88-994
KNIĆ	34240		034 / 871-134
KNJAŽEVAC	19350	Karađorđeva 53	019 / 731-106
KOSJERIĆ	31260	Olge Grbić 10	031 / 881-453
KOCELJEVA	15220	Nemanjina 35	015 / 556-594
KRAGUJEVAC	34000	S.Markovića 7	034 / 332-617 034 / 334 820
KRALJEVO	36000		036 / 316-650
KRUPANJ	15314	M.Tita 1	015 / 681-763
KRUŠEVAC	37000	Čolak Antina 55	037 / 27-507
KURŠUMLIJA	18430	Topličina 1	027 / 381-080
KUČEVO	12240	Žike Popovića 66	012 / 852-279
LAJKOVAC	14224	Voj.Mišića 88	014 / 71-604
LAPOVO	34220	Kralja Petra 12	034 / 853-557
LEBANE	16230	Cara Dušana 55	016 / 843-877
LESKOVAC	16000	R.Pavlovića 1	016 / 244-047
LOZNICA	15300	Marije Bursać 1	015 / 882 036 015 / 881 241
LUČANI	32220	Tanaska Rajića bb	032 / 855-545
LJIG	14240	L.Spasojevića 8	014 / 83-659
LJUBOVIJA	15320	Omladinska 2	015 / 661-935
MAJDANPEK	19250	Mali sokak bb	030 / 81-644
MALI ZVORNIK	15318	Ribarska 20	015 / 471-929
MALO CRNIĆE	12311	M.Tita 37	012 / 280-008
MEDVEĐA	16240		016 / 891-206
MEROŠINA	18252		018 / 892-340
MIONICA	14242	Živojina Mišića	014 / 62-190

NEGOTIN	19300	Hajduk Veljkova 17	019 / 545-164
NIŠ	18000	Pobede 39	018 / 520-441 018 / 511-317
NOVA VAROŠ	31320	Karađorđeva bb	033 / 62-254
NOVI PAZAR	36300	12.srpska brigada bb	020 / 331-640
OSEČINA	14253	Braće Nedića 19	014 / 751-107
PARAĆIN	35250	Kragujevačka 4	035 / 563-279
PETROVAC	12300	Srpskih vladara 183	012 / 331-154
PIROT	18300	Jevrejska 2	010 / 22-275
POŽAREVAC	12000	Takovska 6	012 / 223-144 012 / 225 416
POŽEGA	31210	Trg LJ.Mičića 3	031 / 811-844
PREŠEVO	18532	Z. Ajdini 2a	017 / 660-159
PRIBOJ	31330	V.Vlahovića 3	033 / 51-608
PRIJEPOLJE	31300	4.decembra 1a	033 / 22-353
PROKUPLJE	18400	Trg topličkih junaka 16	027 / 324-220
RAŽANJ	37215	Partizanska 82/1	037 / 841-098
RAČA	34210	Karađorđeva 44	034 / 751-175
RAŠKA	36350	Studenička 2	036 / 736-648
REKOVAC	35260	M.Tita 57	035 / 711-180
SVILAJNAC	35210	Svetog Save 42/1	035 / 322-891
SVRLJIG	18360	Hadžićeva 10	018 / 823-721
SJENICA	36310	Trg S.Markovića bb	020 / 71-067
SMEDEREVO	11300	Kralja Petra I 22	026 / 222-543
SMED.PALANKA	11420	Ive Bajazita bb	026 / 323-314
SOKOBANJA	18230	Nemanjina bb	018 / 830-450
SURDULICA	18530	Srpskih vladara bb	017 / 813-242
TOPOLA	34310	D.Radovića 2	034 / 812-368
TRGOVIŠTE	17525	M.Tita 4	017 / 52-614
TRSTENIK	37240	R.Krstića 16/I	037 / 714-220
TUTIN	3632	Omladinska 21	020 / 87-061
ĆIĆEVAC	37210	Karađorđeva bb	037 / 811-051
ĆUPRIJA	35230	Lole Ribara 4	035 / 472-979
UB	14210	Prvog maja 1	014 / 411-815
UŽICE	31000	Veliki park 3	031 / 523-226
CRNA TRAVA	16215	Žike Radojković	016 / 811-123
ČAJETINA	31310	Glavna ulica bb	031 / 831-641
ČAČAK	32000	29.novembra 10	032 / 372-662 032 / 372 559
ŠABAC	15000	N.Jerkovića 76	015 / 344-461 015 / 463 465

OPŠTINSKE ORGANIZACIJE CRVENOG KRSTA BEOGRADA

OOCK	poš.br.	adresa	broj telefona
G. O. C. K.	11000	Simina 19/III	011 / 2620-616
VOŽDOVAC	11000	Ljermontova 24	011 / 30-45-225
VRAČAR	11000	Božidara Adžije 21	011 / 456-557
ZVEZDARA	11000	Jagićevo 5	011 / 450-154
PALILULA	11000	Cvijičeva 75	011 / 769-150
ČUKARICA	11000	V. Radovanovića 2	011 / 556-241
SAVSKI VENAC	11000	Durmitorska 12	011 / 26-46-652
STARI GARD	11000	Studentski trg 18	011 / 628-882
NOVI BEOGRAD	11070	Omladinskih brigada 4	011 / 26-70-920
ZEMUN	11080	Savska 2	011 / 100-812 011 / 31 61 880
RAKOVICA	11090	Miška Kranjca 2a	011 / 35-65-108
BARAJEVO	11460	Barajevska 1	011 / 83-00-546
GROCKA	11306	Bul. Oslobođenja 39	011 / 85-00-940
LAZAREVAC	11550	19.septembra 3	011 / 81-22-368
MLADENOVAC	11400	Kralja Petra I 117	011 / 82-31-133
OBRENOVAC	11500	M.Obrenovića 130	011 / 87-21-272
SOBOT	11450	Kneza Miloša 41	011 / 82-51-380

CRVENI KRST KOSOVA I METOHIJE

		Lole Ribara 52	028 / 422 024
KOS.MITROVICA	38220	Kolašinska 26	028 / 23-031
ZVEČAN	38227	Žerovnica 88	028 / 29-878
ZUBIN POTOK	38228	Pridvorica	028 / 60-726
KOSOVO POLJE	38210		
LEPOSAVIĆ	38218	Dran	028 / 83-555
LIPLJAN	38232		
OBILIĆ	38212		PLEMETIN
ORAHOVAC	38420		
ŠTRPCE	38236	Berevce	063 / 854-6243
VUČITRN		preko Zvečana	
SRBICA		preko Zvečana	
GNJILANE		preko Bujanovca	
KOS.VITINA		preko Bujanovca	0280 / 80-462
KOS.KAMENICA		preko Bujanovca	028 / 72-399
NOVO BRDO		preko Bujanovca	
GRAČANICA			038 / 64-120

Ovom prilikom, pružićemo ti osnovne informacije o nedavno započetoj Evropskoj saradnji društava Crvenog krsta i Crvenog polumeseca u oblasti borbe protiv trgovine ljudima:

EVROPSKA SARADNJA CRVENOG KRSTA / CRVENOG POLUMESECA U BORBI PROTIV TRGOVINE LJUDIMA

Kako bi dala svoj doprinos u borbi protiv opasnosti, koju nazivamo trgovinom ljudima, društva Crvenog krsta i Crvenog polumeseca u Evropi, u saradnji sa Međunarodnom federacijom društava Crvenog krsta i Crvenog polumeseca, stvorila su mrežu saradnje u cilju pružanja odgovora na ugroženost i izloženost pojedinih osoba ovoj pojavi. Ovakve aktivnosti, nazvane Evropskom saradnjom Crvenog krsta/Crvenog polumeseca, otvorene su za sva evropska društva i ne postoji nikakvo "članstvo" u saradnji – već spontano udruživanje u mrežu, koja nastaje uključivanjem jednog nacionalnog društva u aktivnosti usmerene na borbu protiv trgovine ljudima.

Evropsku saradnju u odgovoru na trgovinu ljudima koordinira Danski Crveni krst, čiji je osnovni zadatak da blisko saraduje sa svim nacionalnim društvima, koja su uključena u ovu oblast. Cilj je, pri tom, da se:

- osigura zajednički pristup Crvenog krsta/Crvenog polumeseca na osnovu dogovorene radne metodologije,
- obezbedi bolje i veće mogućnosti za kreiranje i implementaciju nacionalnih aktivnosti Crvenog krsta ili Crvenog polumeseca usmerenih na borbu protiv trgovine ljudima.,
- osigura izgradnja kapaciteta i protok informacija,
- prošire osnovna znanja Međunarodnog pokreta Crvenog krsta/Crvenog polumeseca o trgovini ljudima,
- pospeše operativna partnerstva među evropskim nacionalnim društvima i
- istraži i osigura saradnja sa ostalim partnerima na međunarodnom i nacionalnom nivou.

Pored Društva Crvenog krsta Srbije i Crne Gore, i mnoga druga nacionalna društva u Evropi, su počela aktivno da saraduju u okviru ove radne mreže zahvaljujući programima usmerenim ka pomoći žrtvama trgovine ljudima, koje primenjuju u svojim zemljama. Tako, na primer, Bugarski Crveni krst i Beloruski Crveni krst sprovode široke preventivne aktivnosti u svojim zemljama, dok Hrvatski Crveni krst vodi prihvatilište za žrtve trgovine ljudima.

Više o evropskoj saradnji Crvenog krsta i Crvenog polumeseca na polju borbe protiv trgovine ljudima možeš saznati ako posetiš sajt: www.redcross.dk/trafficking

Drugi deo

VRŠNJAČKA EDUKACIJA (PEER EDUCATION)

Šta je vršnjačka edukacija? Jednostavno rečeno, o vršnjačkoj edukaciji govorimo kada mladi ljudi prenose informacije svojim vršnjacima. Ovaj pristup se može koristiti za različite teme: seksualno obrazovanje, borbu protiv nasilja, rešavanje konflikata, zdravstveno obrazovanje i sl. Uspešna vršnjačka edukacija doprinosi razumevanju i sticanju znanja o osetljivim temama, jer se ostvaruje u okruženju koje je sigurno i u kome se mladi ljudi osećaju prihvaćeno.

Istraživanja pokazuju da su ljudi spremniji da čuju, prime poruku i promene svoje stavove i ponašanje ukoliko veruju da je prenosilac poruke sličan njima i da se suočava sa istim brigama i pritiscima. Uspešnost vršnjačke edukacije je potvrđena u brojnim istraživanjima i zasniva se na poverenju koje postoji među vršnjacima, primeni modela ponašanja i obezbeđuje fleksibilnost u zadovoljenju različitih potreba mladih. Ona može pomoći mladima da razviju pozitivne grupne norme i donose odgovorne odluke koje su za njih važne.

Mladi često imaju više poverenja u vršnjake nego u odrasle edukatore. Obučeni vršnjački edukatori su pouzdaniji izvor informacija za mlade, jer oni komuniciraju na razumljiv način i služe kao pozitivni modeli. Jedna studija koja je poredila vršnjačku edukaciju i edukaciju od strane odraslih je pokazala da se mladi više upuštaju u diskusiju kod edukatora koji je njihov vršnjak.

Istraživanja pokazuju da i sami vršnjaci edukatori profitiraju iz ovog vida obrazovanja. Na koji način? Tako što:

- stiču važne veštine, uključujući veštine komunikacije i rukovođenja ljudima,
- dobijaju informacije o stvarima koje su važne za njihov život,
- imaju priliku da povećaju samodisciplinu i samopoštovanje,
- stiču bolje razumevanje različitosti,
- vršnjaci ih prepoznaju kao vođe.

Da bi neko postao edukator vršnjaka, on treba da prođe obuku koja obuhvata: komunikaciju, aktivno slušanje, rešavanje konflikata, donošenje odluka, vođenje radionica, zastupanje i organizacione veštine. To je upravo obuka koju si prošao/la na ASTRINOM treningu u saradnji sa Crvenim krstom.

Kada budeš radila/o sa drugim mladim ljudima, znanja koja imaš o trgovini ljudima moći ćeš da im približiš na više načina. Ipak, ako radiš sa velikom grupom, ono što najčešće možeš da upotrebiš je kompjuterska prezentacija. Nakon prezentacije, korisno je da se mnogobrojne informacije koje će učesnici seminara dobiti od tebe prorade na radionicama. Više informacija i, verujemo, korisnih saveta o radioničarskom načinu rada dobićeš dalje u priručniku. Bez obzira da li ćeš koristiti radioničarski način rada ili prezentaciju (plenarno), preporučujemo ti da radiš u paru, zajedno sa kolegom/koleginicom.

Pri osmišljavanju prezentacije, mogu ti pomoći određena znanja koja ti ovde prenosimo.

Kako što bolje izvesti prezentaciju

Pred tobom je deo u kome smo želeli da ti ponudimo dragocena iskustva drugih ljudi koji su koristili prezentaciju kao metod prenošenja znanja. Nadamo se da će ti biti korisna. Uostalom, kada već postoje tuđa dobra iskustva, zašto bi i ti prolazio/la kroz sve muke otkrivanja „tople vode“. Preporučujemo ti da, čitajući tekst, usvojiš delove koji ti se čine bliski; ali, pazi, nemoj da odbacuješ ni ostale delove, makar ih letimično pogledaj. Mislimo da ti dalje sugestije mogu poslužiti kao korisno „tajno oružje“ kada uskoro budeš pred grupom mladih koji radoznalo i nestrpljivo čekaju da čuju šta to (ali i kako) zanimljivo imaš da im ispričaš.

Verovatno si bio/la u prilici da prisustvuješ različitim predavanjima, naravno pored onih u školi i/ili na fakultetu. Kad dobro razmisliš, verovatno ćeš se složiti sa nama da su predavanja koja su izneta na

interesantan način upravo ona koja su ti i do danas ostala u sećanju. Ma koliko da ti je problem trgovine ljudima kao tema blizak i o njemu imaš veliko znanje, ne znači nužno da ćeš umeti da ga preneseš drugima. Zato, potrudi se da tvoja prezentacija ne bude dosadna učesnicima radionica. Usmeri svoje izlaganje ka njima, uključi ih u svoju prezentaciju.

Upoznaj učesnike radionice ili predavanja

Kada vodiš radionicu, od ključnog je značaja da **poznaješ učesnike** i da misliš o njima. Ako želiš da ih upoznaš, to ćeš najlakše uraditi ako se staviš na njihovo mesto. Možda će biti od pomoći ukoliko pre predavanja/radionice nađeš odgovore na neka od ovih pitanja:

- Šta očekuju?
- Šta žele da saznaju?
- Da li dobrovoljno prisustvuju radionici ili predavanju?
- Koliko će učesnika biti prisutno?
- Kakav je sastav grupe u odnosu na pol i godine starosti?
- Da li govore nekim posebnim žargonom?
- Da li će publika biti energična, puna entuzijazma, opuštena, umorna, razdražljiva ili neprijateljski raspoložena?
- Koje aktivnosti će prethoditi ili uslediti nakon radionice ili predavanja?

Da bi mogao/la da odgovoriš na navedena pitanja, iskoristi svaku mogućnost da pre prezentacije prikupiš informaciju o publici. Popričaj sa osobom koja je zadužena za organizaciju predavanja/radionice, razgovaraj sa svima koji znaju nešto o grupi sa kojom ćeš raditi, a naročito dragoceni mogu biti oni koji su se istoj publici već obraćali. Dobar način da upoznaš učesnike radionice je da dođeš nešto ranije pre zakazanog termina i da se kroz neformalan razgovor upoznaš sa njima, da saznaš kakva su njihova očekivanja i interesovanja, ali i koji su eventualni problemi na koje ćeš naići tokom radionice.

Pre početka radionice/predavanja, **odredi svoje ciljeve**, odluči šta želiš da nauče ili urade nakon tvoje prezentacije. Time će radionica dobiti na kvalitetu.

Šta i kako pamte učesnici radionica ili predavanja?

Učesnici radionica najčešće pamte početak i kraj, kao i one delove koji su više puta ponovljeni, ali i one koji su neobični ili za njih imaju lično značenje.

Evo nekoliko saveta koja ti mogu olakšati rad:

• Efektno počni

Ostvareti kontakt sa publikom, istovremeno se usredsređujući na svoje ciljeve. Možeš da počneš tako što ćeš slušaocima postaviti pitanje, ispričati zanimljivu priču, podstaći diskusiju, ponuditi igricu, vežbu ili izazov, koristiti audio-vizuelna pomagala. Bilo bi poželjno da početak radionice ili predavanja iskoristiš da daš publici opšti pregled, tj. da im predočiš plan rada.

• Ponavljaj ono što je važno

Publika češće pamti momente koji su više puta ponovljeni. Opet, vodi računa da ne odeš u krajnost i dosadiš publici neprestanim ponavljanjem.

• Ističi na neobičan način

Istakni ključne tačke tako što ćeš ih predstaviti na neobičan način i publika će ih sigurno prihvatiti i zapamtiti. Ni ovde nemoj preterivati i ne odstupaj od teme. Upamti da je tvoj cilj da učesnici radionice ili predavanja upamte njen sadržaj.

• Učesnike uključi aktivno u rad

Ne drži monolog. Što više angažuješ publiku i kod nje stvoriš osećaj lične povezanosti sa tvojom prezentacijom (pomoću diskusije, vežbi, igrice, pitanja...), to će joj prezentacija ostati u življem sećanju. Svoju radionicu možeš da strukturiraš tako da učesnici sami otkriju ključne tačke i da sami izvuku zaključke, gde će tvoja uloga biti da im olakšaš taj proces potvrđivanjem ili sumiranjem zaključaka.

• Poentiraj na kraju

Pamćenje je uvek aktivno pred kraj izlaganja, stoga, završetak prezentacije treba da bude snažan i jasan. Naglasi još jednom ključne tačke, jer ti je to poslednja prilika u toku radionice ili predavanja da se pobrineš da tvoja publika zaista nauči i usvoji ono o čemu se govorilo.

KORISNI SAVETI

Vodi računa o vremenu

• Počni na vreme

Prvi utisci su veoma snažni, a kašnjenje ostavlja negativan utisak. Ako dođe do kašnjenja, bitno je da to ne bude zbog tebe. Manjak vremena će ti biti smetnja da u potpunosti realizuješ radionicu ili predavanje na planirani način. Poštuj svoje vreme i svoju publiku.

• Pravi pauze

Pažnja slušaoca nakon 50 minuta naglo opada, te ukoliko tvoje izlaganje traje duže, bitno je da učesnicima predavanja ili radionice daš određeno vreme za pauzu i pre nego što im to bude očajnički potrebno. Čak i da im još uvek držiš pažnju, njihovo pamćenje slabi nakon ovog vremena, i, ako duže potraje, učesnici će se unervoziti i jedva čekati kraj. Zato, napravi pauzu na samom vrhuncu prezentacije i ostavi učesnike u pozitivnom raspoloženju. Podstakni ih da se protegnu, prošetaju, osveže. Ako tvoje predavanje ili radionica traje kraće od 50 minuta, nije preporučljivo praviti pauzu.

• Završi na vreme

Nema boljeg načina da pokvariš inače dobru radionicu ili predavanje, nego kad je nastaviš i nakon vremena koje je predviđeno za nju. Ako je potrebno, dozvoli učesnicima da ti postavljaju pitanja nakon završene prezentacije. Stavi sat na vidno mesto i vodi računa o vremenu.

• Mesto održavanja radionice ili predavanja

Okruženje gde se radionica održava je veoma bitno. Učesnici će se bolje osećati u prostoriji koja je osvetljena, dovoljno prostrana i provetrena. Stoga se potrudi da malo pre radionice, ukoliko si u mogućnosti, prilagodiš uslove za rad sebi i učesnicima.

- Uvek nastoj da se tvoja prezentacija održava u prostoriji u kojoj ima dovoljno prostora za svakog učesnika.

- Stolove i stolice postavi onako kako najviše odgovara tipu tvoje prezentacije. Ukoliko se opredeliš za radioničarski rad, predlažemo da stolice budu postavljene u pravilnom krugu ili u obliku slova «П». Ukloni suvišne stolice.

- Preporučujemo da izbegavaš fluorescentnu rasvetu, već koristi prirodno ili električno osvetljenje.

- Prostorija bi trebalo da je proluftirana.

- Pobrini se da sva pitanja u vezi sa korišćenjem mobilnih telefona, pauza, izlaženja, budu razjašnjena pre početka prezentacije.

- Obeležje – kao aktivni član Podmlatka i Omladine Crvenog krsta, ne zaboravi da nosiš znak/bedž Crvenog krsta. Ukoliko ga nemaš, zatraži ga od svoje organizacije Crvenog krsta. Noseći ovaj znak, podsećaš sebe, a drugom pokazuješ, da nastupaš u ime Crvenog krsta svoje zemlje i Međunarodnog pokreta Crvenog krsta i Crvenog polumeseca.

Audio-vizuelna pomagala

Uređaji mogu da zabave i ožive tvoju publiku. Primarni razlog za korišćenje ovih pomagala je da istakneš i naglasiš ključne tačke svoje prezentacije. Bilo da koristiš projektor, grafoskop i sl., nastoj da na njemu ne bude suviše informacija. Ova pomagala treba da budu podsetnik sa najvažnijim pojmovima, ključnim rečima i frazama. Video i filmovi mogu biti najzanimljivija audio-vizuelna sredstva, ali mogu da zatajne ulogu prezentera. Pomoćne materijale podeli ili pre radionice, kako bi se učesnici donekle upoznali sa tematikom, ili na samom kraju. Ne oslanjaj se na to da će ova sredstva odraditi tvoj posao. Osoba koja mora da ima kontakt sa publikom si TI. Unapred uvežbaj rukovanje pomoćnom tehnikom, kako to ne bi odvlačilo pažnju publici u toku predavanja. Svi vizuelni materijali (projektor, grafoskop, video, tabla...) treba da budu jasni i vidljivi iz svih delova prostorije.

Šta možeš da uradiš ako osećaš tremu?

Mnogi ljudi osećaju neku vrstu nelagodnosti, uzbuđenja, pa čak i straha kad istupaju pred drugim ljudima. Ono što je važno da znaš je da je ovaj osećaj straha nešto sasvim normalno u situacijama kada treba da nastupiš pred puno nepoznatih ljudi (mada se to dešava i kada su ti ljudi poznati). I najiskusniji predavači često osećaju simptome straha u toku prezentacije.

Pre radionice/predavanja, slobodno se kreći i uradi nekoliko vežbi zagrevanja. Diši duboko, prošetaj se, skoncentriši se na ono što ćeš govoriti. Nakon ovih vežbi, osetićeš kako se tvoj strah i ukočenost smanjuju ili potpuno nestaju.

Publika je gotovo uvek tolerantna i puna razumevanja i radoznala da čuje to što imaš da kažeš. Veći deo publike želi da uspeš u svojoj prezentaciji i sklon je da te podrži u slučaju da iskrnsnu teškoće.

Imaj na umu da je publika sastavljena od pojedinaca sličnih tebi, tvojih vršnjaka.

Zbog uzbuđenja, tvoj osećaj za vreme i kvalitet prezentacije je drugačiji od onoga što vidi publika. Ono što se tebi čini kao velika greška, učesnici često ne primete.

I tvoje telo šalje poruke publici

Držanje, pokreti, gestovi, kontakt očima imaju ogroman uticaj na tvoju publiku. Ako ti je telo ukočeno, ako mnogo mašeš rukama, igraš se olovkom, ne gledaš u publiku i ubacuješ svaki čas poštapalice „ovaj“ ili „hmmm“, ometaš svoju prezentaciju. Umesto da sluša ŠTA govoriš, publika će pažnju usmeriti na to KAKO govoriš. S druge strane, opuštено držanje, ležerni pokreti i izražajan glas usmeriće pažnju tvoje publike i povećati snagu tvoje poruke.

Zato je veoma važno:

• **Držanje tela** - Dobro ćeš komunicirati sa publikom ako ti držanje tela bude uspravno i relaksirano. Takvo držanje govori da imaš samopouzdanje.

• **Pokreti i gestovi** – Nesvesni i/ili nepotrebni pokreti kao što su mahanje rukama, ljuljanje, hodanje tamo-vamo, kršenje prstiju, uvrtanje kose itd. dekoncentrišu publiku i nerviraju. Svest je ključ pomoću koga možeš da se oslobodiš ovih nepotrebnih pokreta, a ona se najbolje stiče posmatranjem sebe na video snimku ili u ogledalu. Možeš da se približiš publici kada želiš da naglasiš nešto ili se odmakneš, ukoliko želiš da je ostaviš da razmisli o pitanju koje si upravo postavio/la. Iskoristi svaku priliku da posmatraš i proučavaš gestove drugih ljudi u svakodnevnoj komunikaciji.

Vežbaj tako što ćeš pred ogledalom izgovoriti svaku dole navedenu frazu jasno, uz prateći gest:

- Ja uspešno držim radionice.
- Radionice sam dobro pripremio/la (naravno važno je da to bude istina, izgovaranje ove rečenice ukoliko nije istinita neće pomoći).
- Moje radionice su odlično organizovane.
- Moja predavanja su zanimljiva i poučna.
- Onim što govorim uspevam da privučem pažnju publike.
- Sve vreme dok traju prezentacija i radionice, odlično komuniciram sa publikom.
- Publici je zanimljivo ono što govorim i ja se osećam zadovoljno i ponosno.

• **Kontakt pogledom** – Posmatraj učesnike svoje radionice na jednostavan i prirodan način. Slobodno uvežbavaj pogled tako što ćeš ispred ogledala izraziti sledeća osećanja: iznenađenje, gnev, sumnju, napregnutost, zbunjenost, ironiju, dosadu, strah, veselost, iskrenost, čuđenje... Probaj ove vežbe sa prijateljima i neka pogode koje osećanje želiš da im saopštiš. Kada uđeš u prostoriju pre radionice, pokušaj da pogledom sretneš što više pogleda. Za vreme radionice traži pogled onih koji su najviše prijateljski raspoloženi, to će ti pomoći da se prijatnije osećaš.

• **Glas** – Učesnici radionice će prvenstveno slušati ono što im govoriš. Glasom možeš da iskažeš nijanse značenja onoga o čemu govoriš. Tvoj glas, kao i pokreti, držanje i gestovi, treba da bude prirodni, izražajni i jasni. Nauči da napraviš pauze u govoru, jer ćeš na taj način biti u prilici da čuješ ono što si upravo rekao/la i da razmisliš o onome što ćeš sledeće reći. Pauza je dobrodošla i tvojoj publici, koja u to vreme može da se opusti, ali i "upije poruku" koju si upravo poslao/la. Slobodno eksperimentiši tako što ćeš svoj glas snimati na kasetofonu ili diktafonu.

• **Samo polako** – Mnogi govornici govore prebrzo i samim tim nerazgovetno, pa publika ne razume i ne može da prati njihovu prezentaciju. Sve ovo dodatno izaziva nervozu i uzbuđenje. Nikad ne dozvoli da te požuruju dok govoriš, čak iako ponestaje vremena. Lek za brzi govor jesu redovne pauze.

• **Upotrebljavaj tonalitet i promenu glasa i nauči da kontrolišeš jačinu glasa** – Glasom možeš dati izražajnost i živost onome što govoriš. Jednoličnost umrtvljuje publiku. Vodi računa da publika čuje ono što govoriš. Ako nisi siguran/a da li je tako, slobodno traži povratnu informaciju od njih i podesi jačinu glasa u skladu sa tim.

I na kraju, naravno, **SREĆNO!!!** Imaj na umu da će svaka sledeća radionica ili predavanje ići sve lakše i lakše; posle nekog vremena potpuno će ti biti smešna ova blaga trema koju sada osećaš i zapitanost "da li ću ja to moći?" Naravno da ćeš moći, mi smo tu samo da te podsetimo šta je sve važno da pripremiš i koja su neka opšta pravila uspešne prezentacije. Dalje ćeš ti lepo i uspešno i bez nas.

Treći deo

RADIONICA KAO NAČIN UČENJA

Različiti ljudi primaju informacije i uče na različite načine. Kineska poslovice kaže:

**ČUJEM – ZABORAVIM
VIDIM – ZAPAMTIM
RADIM – SHVATAM**

Uspešno učenje ostvaruje se kroz aktivno učešće i usvajanje znanja preko više kanala, kroz različite medije, iz bližeg i daljeg životnog okruženja. Tom prilikom koristi se više čula i angažuju različite psihičke funkcije, pa se dobijaju bolji i trajniji rezultati. Radionica kao način učenja teži da imitira proces saznavanja kakav se obavlja u autentičnim životnim okolnostima, i vodi celovitom iskustvenom doživljaju, upotrebljivom i trajnom. To se postiže kroz planirano, vođeno i vremenski skraćeno prolaženje kroz ključne faze ovakvog učenja:

- Učesnici se uvode u temu.
- Kreira se situacija koja svima omogućava da aktivno učestvuju u istraživanju i pronalaženju rešenja.
- Kroz diskusiju se razmenjuje, pojašnjava i uobličuje iskustvo.
- To iskustvo se dovodi u vezu sa postojećim znanjima i uopštava.

METODOLOŠKI PRINCIPI RADIONIČARSKOG RADA

- 1. Stvaranje sigurnog prostora**, u kome učesnici mogu da se osećaju opušteno i bezbedno, i da osete slobodu da se lično izraze i budu otvoreni, ali i da budu odgovorni i prema sebi i prema drugima.
- 2. Kooperativno i socijalno učenje** - učenje u grupi, sa grupom i od grupe. Grupa je izvor učenja o sebi, odnosima sa drugima i svetu oko nas.
- 3. Podsticanje aktivnog učešća učesnika** – interaktivne metode funkcionišu po principu „što se više uložiš – to ćeš više i dobiti“.
- 4. Nosilac znanja nije samo voditelj, već i svaki učesnik** – svako ima potrebu da se razvija i uči, samo mu treba dati pogodne uslove i priliku.
- 5. Celovit pristup učenju** – kvalitetno učenje podrazumeva dovoljno podsticaja kako za misli, tako za osećanja, ali i praktičnu aktivnost.
- 6. Učenje u „zoni izazova“** - neophodno je da obrazovne aktivnosti nose u sebi izvesnu dozu izazova (novine, zanimljivosti) za učesnike.
- 7. Poštovanje različitih stilova učenja** – postoje različiti stilovi učenja koje treba uzeti u obzir prilikom izbora aktivnosti u radionici kako bi se učesnici maksimalno uključili.
- 8. Interkulturalno učenje** – postojeće različitosti se prihvataju kao prilika za bolje međusobno upoznavanje i uzajamni rast.

ULOGA VODITELJA

Voditelj ima na umu cilj i sadržaj tj. scenario radionice, ali u radu prati potrebe članova grupe i grupnu dinamiku. Voditelj nije predavač, vođa, njegova uloga je da podržava i olakšava proces rada u grupi.

RADIONIČARSKI DEO

Ono što sada sledi je opis jedne radionice koju možeš i sam/a da organizuješ. To je samo primer koji možeš (i treba) da modifikuješ prema potrebama grupe sa kojom radiš. Znači, radi se o smernicama, a rečenice date pod navodnicima nikako ne moraš da reprodukuješ bukvalno od reči do reči.

• UVOD, PRAVLJENJE BEDŽEVA I PREDSTAVLJANJE (30 minuta)

„Bedž za predstavljanje“

„Da bismo se bolje upoznali, predlažem da napravimo bedževe. Neka svako uzme jednu cedulju i na nju napiše svoje ime ili nadimak, kako bi voleli da vas ovde zovemo. Pišite krupno tako da svako može lako da pročita. Bedž možete i ukrasiti.“ Zatim učesnici zakače bedževe i tada može da počne predstavljanje u krug.

Materijal: flomasteri, beli A4 papiri podeljeni na 4 dela, špenadle.

„Pravila“

Na početku radionice, učesnici treba da se upoznaju sa određenim pravilima koja treba poštovati da bi zajednički rad bio lakši i prijatniji za sve. Ta pravila mogu da se formulišu na sledeći način:

SLUŠANJE – Kada drugi govori ja slušam.

POŠTOVANJE – Poštujem pravo na različito mišljenje.

BRINEMO JEDNI O DRUGIMA – Ne radim stvari koje mogu drugog da povrede.

POVERENJE- Ne zloupotrebljavam iskrenost drugih.

DALJE- Kad mi je teško da o nečemu pričam mogu da kažem „dalje“.

AKTIVNO UČEŠĆE – Učestvujem u aktivnostima kad god mogu i koliko mogu.

Naravno, slobodan/na si, da zajedno sa učesnicima, uvedeš i neka druga pravila koja smatrate važnim.

Pravila se mogu ispisati na velikom papiru i zakačiti na zid tako da budu pred očima sve vreme.

• AKTIVNOSTI

1. Aktivnost: „Linija socijalnih prava- napravi korak napred“ (45 minuta)

Mi smo svi jednaki, ali su neki „jednakiji od drugih“. U ovoj aktivnosti, učesnici će imati priliku da dožive kako izgleda biti neko drugi u njihovom društvu.

Teme: diskriminacija i ksenofobija, siromaštvo, opšta ljudska prava.

Ciljevi:

- podizanje svesti o nejednakim mogućnostima u društvu;
- promovisanje saosećanja sa drugima koji su različiti;
- negovanje razumevanja mogućih ličnih posledica pripadnosti određenim društvenim manjinama ili kulturnim grupama.

Materijal:

- kartice sa ulogama (za svakog učesnika po jedna uloga);
- lista pitanja, situacija i događaja.

Prilog 1 –kartice sa ulogama

* Moguće uloge:

Ti si srednjoškolka, 16 godina, živiš u velikom gradu u Srbiji sa majkom koja je zaposlena kao profesor.	Ti si žena iz Ukrajine, imaš 30 godina, jedno trogodišnje dete koje odgajaš sama, stanuješ kod roditelja koji su penzioneri, imaš i mlađu sestru, i obe ste nezaposlene.	Ti si medicinska sestra, imaš 35 godina, zaposlena si i živiš u manjem gradu u Srbiji, nemaš svoj stan. Plata ti je oko 15 000 dinara.
Ti si mladić, Rom, imaš 17 godina, živiš sa roditeljima i četvoro braće i sestara, svakodnevno skupljaš sekundarne sirovine, prestao si da ideš u školu.	Ti si mladić, imaš 16 godina, živiš u domu za decu bez roditeljskog staranja, postoje indicije da si često fizički zlostavljan.	Ti si devojka, imaš 15 godina, živiš u hraniteljskoj porodici, neredovno ideš u školu, moraš često da radiš na njivi i u bašti.
Ti si devojka, imaš 17 godina, iz dobro situirane porodice iz velikog grada u Srbiji, veoma atraktivnog izgleda, želiš da postaneš manekenka.	Ti si muškarac iz Moldavije (u kojoj je državni prosekn primanja 200 evra), nezaposlen zidar, imaš dvoje male dece i ženu koja je domaćica	Ti si muškarac, imaš 22 godine, iz okoline jedne varošice u Srbiji, građevinski radnik, sezonski radiš.
Ti si muškarac, 24 godine, student, roditelji dobro situirani, uskoro nastavljaš studije u inostranstvu.	Ti si devojka, imaš 18 godina, roditelje alkoholičare, neredovno ideš u školu, živiš na selu, zbog fizičkog zlostavljanja često si kod bake koja ima poljoprivrednu penziju.	Ti si devojka, imaš 16 godina, učenica si, živiš u velikom gradu u Srbiji, roditelji zaposleni, dobro situirani.
Ti si devojka, imaš 18 godina, ideš u baletsku školu, živiš sa majkom koja radi kao službenik, roditelji su razvedeni, želiš da nastaviš školovanje u inostranstvu.	Ti si žena, imaš 30 godina, dvoje dece, radiš kao fabrička radnica, razvedena, neredovno dobijaš alimentaciju, kako bi dodatno zaradila povremeno se baviš prostitucijom.	Ti si žena, imaš 31 godinu, imaš završenu osnovnu školu, živiš u okolini velikog grada, radiš fizičke poslove po kućama.
Ti si žena, imaš 36 godina, udata, dvoje dece, fakultetski obrazovana, radiš u predstavništvu inostrane firme.	Ti si mladić, imaš 19 godina, treniraš vaterpolo, imaš stariju sestru, roditelji zaposleni, solidno materijalno situirani.	Ti si mladić, imaš 28 godina, živiš u velikom gradu, imaš završenu srednju školu, radiš kao obezbeđenje u ambasadi.
Ti si devojčica, Romkinja, imaš 15 godina, imaš brata i sestru, ideš u školu, živiš u malom gradu u potpunoj porodici, oba roditelja zaposlena u restoranu kao pomoćni radnici.	Ti si ćerka američkog ambasadora, 17 godina, trenutno živiš u Srbiji.	Ti si vlasnik uspešne kompanije za uvoz-izvoz, imaš 40 godina.
Ti si prosvetni radnik, profesor u srednjoj školi u većem gradu.	Ti živiš u Vojvodini, imaš veliko imanje i baviš se poljoprivredom.	

Prilog 2 – situacije i događaji

- Nikada nisi imao/la ozbiljne materijalne teškoće.
- Imaš pristojan dom sa telefonskom linijom i televizorom.
- Osećaš da se tvoj jezik, vera i kultura poštuju u društvu u kome živiš.
- Nikada nisi doživeo/la diskriminaciju zbog svog porekla.
- Imaš adekvatnu socijalnu i zdravstvenu zaštitu prema svojim potrebama.
- Možeš da ideš na odmor jednom godišnje.
- Možeš da izvedeš prijatelje na večeru u restoran jednom mesečno.
- Imaš zanimljiv život i pozitivan/na si prema svojoj budućnosti.
- Možeš da studiraš i da biraš profesiju po vlastitom izboru.
- Možeš da otputuješ na ekscurziju/seminar u inostranstvo.
- Možeš da ideš u bioskop ili u pozorište bar jednom u dve nedelje.
- Ne plašiš se za budućnost svoje dece.
- Možeš da kupiš novu odeću bar jednom u tri meseca.
- Možeš da se zaljubiš u koga želiš.
- Možeš da imaš kompjuter i koristiš internet.
- Osećaš da se tvoje sposobnosti cene i poštuju u društvu u kojem živiš.
- Član si Podmlatka i Omladine Crvenog krsta u svom mestu.

Uputstva

1. Podeli kartice sa ulogama, bez reda, svakom učesniku po jednu. Reci im da ih zadrže za sebe i da ih ne pokazuju nikom drugom.
2. Pozovi ih da sednu i da svako za sebe pročita svoju ulogu.
3. Pomozi im da se užive u uloge, da bi mi pomogao/la, pročitaj neka od sledećih pitanja, a nakon svakog pitanja napravi pauzu, da bi učesnicima dao/la vremena da zamisle sebe u toj ulozi, tom životu.
  - Kakvo je bilo vaše detinjstvo?... U kakvoj ste kući živeli?... Koje ste igre igrali?... Čime su se bavili vaši roditelji?...
  - Kakav je sada vaš svakodnevni život?... Šta radite u toku dana?... S kime se družite?...
  - Kakav je stil vašeg življenja, odnosno, gde živite?... Koliko novaca zarađujete mesečno?... Šta radite u slobodno vreme?... Šta radite za praznike?...
  - Šta vas raduje u životu, a čega se plašite?
4. Zamoli učesnike da budu potpuno tihi i da se poređaju u liniju, jedni pored drugih (kao na startnoj liniji).
5. Reci učesnicima da ćeš sada naglas pročitati listu situacija ili događaja. Svaki put kada na izjavu mogu odgovoriti sa DA, oni treba da naprave korak napred. U suprotnom ostaju gde jesu, odnosno ne pomeraju se.
6. Naglas čitaj situacije jednu po jednu. Napravi pauzu posle svake izjave i omogući učesnicima neko vreme da naprave korak napred i da pogledaju oko sebe, da vide koji je njihov položaj u odnosu na ostale.
7. Na kraju pozovi sve da pogledaju svoje konačne pozicije. Daj im nekoliko minuta da „izađu“ iz uloge, pre nego što se vrate u veliku grupu.

Razgovor u velikoj grupi

- Kako su se osećali kada su videli da koračaju napred, odnosno kako su se osećali oni koji su ostajali na mestu?

- Za one koji su često pravili korake napred, kada su počeli da primećuju da se ostali nisu tako brzo kretali kao oni?
- Da li je ova vežba na neki način ogledalo društva? Kako?
- Mogu li da pretpostave koja od uloga bi mogla da bude žrtva trgovine ljudima i zašto?
- Mogu li učesnici pogoditi koja je čija uloga bila?
- Otkrivanje uloga.

Saveti za voditelje

Na početku, u fazi uživaljavanja u uloge, moguće je da neki od učesnika kažu da malo znaju o životu osobe u čijoj ulozi treba da se zamisle. Reci im da to nije važno, da iskoriste svoju maštu i urade najbolje što mogu.

Snaga ove aktivnosti leži u uticaju stvarnog viđenja sve veće udaljenosti među učesnicima, posebno na kraju, kada bi trebalo da bude velika udaljenost između onih koji su često koračali napred i onih koji nisu. Da bi povećao/la uticaj ove aktivnosti, važno je da prilagodiš uloge tako da što više odražavaju stvarnost iz života učesnika: proveri da li si prilagodio/la uloge tako da samo minimum učesnika napravi korake prema napred (što znači da mogu odgovoriti sa DA).

2. Aktivnost: PRAVLJENJE PANOJA (60 minuta)

Cilj: Upoznavanje kolega, učesnika sa temom trgovine ljudima.

Rad u grupama: učesnici su podeljeni u 4-5 grupa.

Voditelj daje zadatak: „Zamislite da imate zadatak da svojim vršnjacima u školi predstavite temu o kojoj ste juče imali priliku da dobijete dosta informacija. Kako biste pripremili to predstavljanje? Napravite u grupi koncepciju predstavljanja teme. Možete koristiti i materijale koje ste dobili. Možete napraviti poster, pano i sl.

Na velikom papiru prikažite svoje ideje i odaberite osobu koja će to predstaviti. Imate pola sata za rad.“

Izveštavanje grupa: Predstavnici grupa predstavljaju svoje koncepcije.

Komentar voditelja: Zahvalnost za ideje, informisanje o tome šta se očekuje od učesnika nakon seminara.

Materijal: Veliki papiri za flip čart, flomasteri, markeri, lepak, selotejp, makaze, propagandni materijal o trgovini ljudima.

• IGRA ZA KRAJ

„Ljudska mašina“ (30 minuta)

Ovo je neverbalna vežba koja pokazuje članovima grupe da saradnjom mogu nešto da naprave.

Treći Deo

Instrukcija

1. Zamoli učesnike da stanu u krug.
2. Reci im da treba da naprave jednu veliku mašinu zajedno, koristeći samo svoja tela.
3. Zamoli jednog učesnika da počne tako što će napraviti jednostavan pokret i uz to prateći zvuk.
4. Zamolite drugog učesnika da priđe i uklopi se u pokret. Pri tome on ispušta svoj zvuk u ritmu prethodnika.
5. Pridružuju se i ostali učesnici. Mogu se pridružiti bilo kom delu mašine. Dodaju svoj pokret i zvuk.
6. Na kraju bi trebalo da cela grupa bude međupovezana i da se pokreće, praveći pri tom različite zvuke.

Analiza i evaluacija

Pitanja za celu grupu:

- Koje su im veštine bile potrebne da izvrše ovaj zadatak? Saradnja, veštine slušanja i dogovaranja? Šta još?
- Da li im je bilo teško, zašto?
- Vide li neku sličnost između ove vežbe i neke situacije iz života (rad u grupi, na primer).

Pored pomenutih radioničarskih igrica, možeš koristiti i mnoge druge. Ukoliko si zainteresovan/na za njih, obrati se organizaciji Crvenog krsta u svom mestu. Tamo će ti rado pozajmiti neki koristan priručnik za radioničarski rad, ili pomoći da dođeš do njega (Npr. priručnik Međunarodne federacije Crvenog krsta i Crvenog polumeseca „Vidiš li što i ja?“ i slični).

I ZA KRAJ

Nadamo se da smo ti pružili korisne informacije i praktične savete kako da drugima objasniš šta je to trgovina ljudima, zašto je to ozbiljan problem koji se tiče svih nas i zašto je bitno da sebe i svoje prijatelje informišiš. Ali, da bi bio/la zaista dobar trener i da bi tvoj rad sa vršnjacima bio plodonosan, neophodno je da se angažuješ, usavršavaš, da čitaš i konstantno proširuješ svoje znanje o trgovini ljudima. Osim toga, da bi kao trener mogao/la na najbolji način da komuniciraš sa ljudima, neophodno je da mladim ljudima sa kojima radiš pružiš razumevanje, da budeš tolerantan/na prema njima, da uvažavaš njih i njihovo mišljenje, (i onda kada se ne slažeš sa tim mišljenjem, poštuju ljude koji su ti svoje mišljenje izrekli), sa mladim ljudima ne radi rutinski; svakom posveti svoje vreme, ceneći to što je ljudsko biće i što je kao ljudsko biće jedinstven i neponovljiv!

I ZAPAMTI!!!

Trgovina ljudima je dinamična kategorija. Načini vrbovanja, oblici trgovine ljudima i statistika se stalno menjaju.

Kada budeš počeo/la da spremaš svoju prvu prezentaciju, **NE OKLEVAJ** da pozoveš **ASTRU** (011 33 47 817) i/ili opštinsku organizaciju Crvenog krsta u tvom gradu, ukoliko su ti potrebne dodatne informacije, pojašnjenja ili imaš bilo koje pitanje.

I na kraju, želimo ti mnogo uspeha u trenerskom radu!!!

I obavezno nam javi kako je prošlo!!!
Tvoji,
ASTRA I CRVENI KRST

NO!!!

SADRŽAJ:

Predgovor	1
Osnovni principi Crvenog krsta i Crvenog polumeseca	2
Uvod	3

PRVI DEO

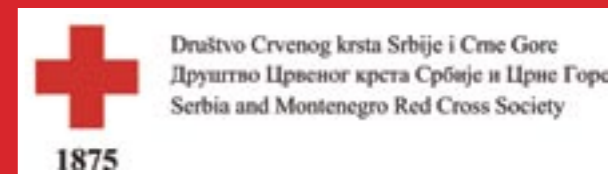
Šta je trgovina ljudima	5
Zakonodavstvo – Zašto je važan ovaj Protokol UN	8
Ko su najčešće žrtve trgovine ljudima	9
Zašto ljudi postaju žrtve trgovine ljudima	10
Kako izgleda proces trgovine ljudima	11
1.Faza regrutacije (vrbovanja)	11
2.Faza tranzita	12
3.Faza eksploatacije	13
Kako žrtve izlaze iz lanca trgovine ljudima	15
A koje mere opreza možemo da uključimo da bismo trgovinu ljudima mogli da isključimo	16
I šta dalje kada se utvrdi da je neko žrtva trgovine ljudima	18
Nacionalni tim za borbu protiv trgovine ljudima	20
Korisni kontakti	21
Evropska saradnja Crvenog krsta/Crvenog polumeseca u borbi protiv trgovine ljudima	27

DRUGI DEO

Vršnjačka edukacija (peer education)	29
Kako što bolje izvesti prezentaciju	29
Korisni saveti	31

TREĆI DEO

Radionica kao način učenja	35
Radioničarski deo	36
- Uvod, pravljenje bedževa i predstavljanje	36
- Aktivnosti	36
- Analiza i evaluacija	40
I za kraj	41
Sadržaj	42

Ovaj priručnik je urađen u saradnji ASTRE (Akcija protiv trgovine ljudima) i Društva Crvenog krsta Srbije i Crne Gore. Realizaciju priručnika pomogli su Danski Crveni krst, Crveni krst Norveške i Ministarstvo spoljnih poslova Norveške.

Autori: Evgenija Jokanović, Željka Martinovski, Marija Anđelković i Tamara Vukasović
Dizajn i priprema za štampu: A01
Štampa: Čugura Print

